

Mr. sc. Vlado Sirotić*

UVJETNA ODGODA KAZNENOG PROGONA PUNOLJETNOG POČINITELJA KAZNENOG DJELA

Uvjetna odgoda kaznenog progona nov je institut kaznenog procesnog prava u Hrvatskoj koji se primjenjuje gotovo petnaest godina. Osim teorijske analize prikazuje se i njegova primjena u praksi. U hrvatsko pravo uveden je Zakonom o kaznenom postupku iz 1997., i od tada je dva puta zakonodavno mijenjan. Prvi put je to učinjeno novelom tog Zakona iz 2002., a drugi put Zakonom o kaznenom postupku iz 2008. U potonjem Zakonu reguliran je člankom 522. Tom se članku upućuje više primjedbi glede njegove redakcije. Posebno se upozorava na nelogičan odnos beznačajnog djela i uvjetne odgode kaznenog progona budući da se beznačajno djelo po kriteriju sankcije može primijeniti na širi raspon kaznenih djela nego uvjetna odgoda kaznenog progona, koja se primjenjuje na kaznena djela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Analiza njegove primjene u praksi pokazuje da se taj institut rijetko primjenjuje. Međutim, njegova je primjena sve češća. Povećanju njegove primjene trebao bi pridonijeti razvoj probacijskog sustava u Hrvatskoj, koji još uvijek ne djeluje u potpunosti.

1. UVOD

Kazneno se procesno pravo preobražava. Ono mora odgovoriti na mnoge probleme i izazove kaznenog pravosuđa. Radi udovoljenja tim zahtjevima kazneno procesno pravo kontinentalnog pravnog sistema, po uzoru na anglosaksonsko pravo, poseže (i) za konsenzualnim formama postupanja. One su se (u kontinentalnom pravu) počele prihvaćati u drugoj polovini XX. stoljeća podrivajući tako klasično strukturirani (redovni i skraćeni) kazneni postupak. Može ih se definirati kao pravno regulirane sporazume stranaka (država – osumnjičenik, okrivljenik) kojima se razmjenjuju određene koncesije radi izbjegavanja ili bržeg okončanja kaznenog postupka. Ti se sporazumi, iako mnogobrojni i raznoliki, mogu podijeliti u dvije skupine. U prvu skupinu spadaju sporazumi kojih je sadržaj isključivo određen od državnog organa i o kojem se ne može pregovarati, pa protivnoj stranci ostaje samo da ga prihvati ili odbije (*take it or leave it*). Suprotno tome, u drugu skupinu spadaju sporazumi o sadržaju kojih stranke mogu pregovarati.¹ Primjer sporazuma iz prve skupine jest kazneni nalog, a iz potonje uvjetna odgoda kaznenog progona. Postojeći trend konsenzualnosti, povezan

* Mr. sc. Vlado Sirotić, zamjenik županijske državne odvjetnice u Puli

¹ V. Damaška, M., Napomene o sporazumima u kaznenom postupku, HLJKPP, Zagreb, br. 1/04.

s jačanjem akuzatornosti, neminovno dovodi do ponovnog približavanja građanskog i kaznenog postupka, tj. do reprivatizacije kaznenog postupka.

Implementacija konsenzualnosti u kontinentalni kazneni postupak nije jednostavna. Problem je u shvaćanju njegove funkcije. Dok je u anglosaksonskom pravu kazneni postupak usmjeren na rješavanje spora, pa priznanje krivnje (čime se eliminira postojanje spora) dovodi do okončanja postupka (ostaje još jedino izricanje sankcije), u kontinentalnom pravu je drukčije. Tu je kazneni postupak usmjeren na rješavanje javnog interesa, pa priznanje krivnje, u načelu, nije presudno za okončanje postupka jer se priznanjem krivnje još ne rješava javni interes.² Inače, javni interes nije nepromjenjiva veličina. U stalnoj je interakciji s individualnim vrijednostima. Ovisno o društvenom kontekstu prema njima je manje ili više permisivan. Upravo potonja situacija, uvjetovana općim trendom zaštite ljudskih prava, humanizacijom cjelokupnog kaznenog prava, filozofijom individualizma, slomom autoritarnih država, jačanjem tržišta i sl., stvara povoljnije ozračje za konsenzualnost. Tome u prilog ide i napuštanje apsolutnih teorija kažnjavanja, koje su pravnofilozofski temelj načela legaliteta, pa se više ne inzistira na tome da cjelokupno nepravo bude pokriveno kaznom. Pored toga i ustavnosudska praksa sve poroznijom čini granicu između javnog i privatnog.³

Bez obzira na promijenjena pravnofilozofska stajališta, mnogi kontinentalni procesualisti, inače skloni dogmatici, upućuju teorijske prigovore konsenzualnosti. Navode da ona dovodi u pitanje određena načela kaznenog postupka, od kojih su neka ustanovljena isključivo u interesu okrivljenika. Počevši od već podriivenih načela oficijelnosti i legaliteta te načela akuzatornosti, *in dubio pro reo*, presumpcije okrivljenikove nedužnosti i sl.⁴ Navedene teorijske opreke čine konsenzualnost u kontinentalnom pravu još uvijek restriktivnijom. To naročito proizlazi iz okolnosti što se u kontinentalnom pravu sporazumijevanje, u znatnoj mjeri, odnosi na lakša ili srednje teška kaznena djela te na ublažavanje kazne, dok se u anglosaksonskom pravu odnosi i na najteža kaznena djela te, osim ublažavanja kazne, na blažu kvalifikaciju i na ispuštanje određenih kaznenih djela iz optužnice. Sadržajno isto vrijedi i glede predmeta i učinka sporazuma.⁵ Sve te smetnje, objektivno, ne mogu zaustaviti trend konsenzualnosti, pogotovo imajući u vidu praktičnu korist koju od sporazumijevanja ima kazneno pravosuđe. Uostalom, taj je trend samo uzlazni. Stoga je korisnije napore usmjeriti na pronalaženje takvih kautela koje će negativne strane konsenzualnosti umanjiti ili eliminirati.

Među sporazume kaznenog postupka spada i uvjetna odgoda kaznenog progona, što je i predmet ovoga rada. Raspravljanje o uvjetnoj odgodi kaznenog progona istovremeno je i izazov i opasnost. Izazov zbog toga što je o njoj u Hrvatskoj i na bivšim

² Tako shvaćene funkcije kaznenog postupka posljedica su pravnopovijesnih zbivanja kasnog srednjeg vijeka. V. Damaška, M., op. cit.

³ V. Eser, A., Funkcionalne promjene procesnih maksima krivičnog prava: na putu k "reprivatiziranju" krivičnog postupka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, br. 2/92.

⁴ V. Krapac, D., Kazneno procesno pravo, prva knjiga: Institucije, Zagreb, 2010., str. 90.

⁵ Priznanje krivnje u kontinentalnom pravu ne oslobađa sud dužnosti ocjene pravnih pitanja te izvođenja drugih dokaza o krivnji, dok je u anglosaksonskom pravu situacija suprotna. To zbog toga što takvim priznanjem u prvospomenutom pravu okrivljenik protiv sebe pruža (samo) inkriminirajući dokaz, dok u potonjem priznaje osnovanost optužbe. V. Damaška, M., op. cit.

jugoslavenskim prostorima relativno malo napisano, pa ima više prostora za inovativnost. U tome je i opasnost jer malobrojnost izvora otežava kontrolu vlastitih stajališta i put do znanstvene istine. To sa sobom nosi i povećanu odgovornost za napisano.

2. POJAM

Uvjetna odgoda kaznenog progona relativno je nov institut kaznenog procesnog prava. Počeo se primjenjivati u Njemačkoj 1974., odakle se proširio u druga zakonodavstva. U Hrvatskoj je propisan čl. 522. Zakona o kaznenom postupku iz 2008.⁶ (u daljnjem tekstu: ZKP), s predviđenom mogućnošću naknadne diverzije u čl. 523. ZKP. Naziv “uvjetna odgoda kaznenog progona” skovala je teorija kako bi izrazila najčešću odrednicu tog instituta, tj. odgodu kaznenog progona koja nastupa ako je osumnjičenik pristao na ispunjenje obveze. Taj je naziv prihvaćen i u hrvatskom pravu. Međutim, može se braniti teza da je, nakon potpunog stupanja na snagu ZKP, kada je riječ o hrvatskom pravu, prihvatljivo koristiti se nazivom “uvjetni odustanak od kaznenog progona” zbog toga što prema čl. 2. st. 5. ZKP kazneni progon po formalnom kriteriju započinje već upisom kaznene prijave u upisnik kaznenih prijava, a po materijalnom kriteriju čak i prije.⁷ Više se, za razliku od Zakona o kaznenom postupku iz 1997.⁸ (u daljnjem tekstu: ZKP/97), pokretanje odnosno započinjanje kaznenog progona ne izjednačava s pokretanjem odnosno započinjanjem kaznenog postupka, već nastupa puno prije. Slijedom toga sada državni odvjetnik taj institut uvijek primjenjuje nakon započetog kaznenog progona (tek nakon upisa kaznene prijave u upisnik državni odvjetnik može postupati po kaznenoj prijavi), pa tako putem tog instituta ne može odgoditi nastup nečega (kazneni progon) što je već započelo. Dakle, može jedino (bez obzira na fazu progona) uvjetno odustati od kaznenog progona. Prihvatljiva je tvrdnja da je to akceptirao Zakon o državnom odvjetništvu⁹ (u daljnjem tekstu: ZDO) koji u čl. 61. govori upravo o uvjetnom odustanku od kaznenog progona (v. *infra*). Ipak, imajući u vidu udomaćenost izraza koji je prihvaćan u teoriji, okolnost da se znatan dio ovoga rada odnosi na pravno razdoblje prije potpunog stupanja na snagu novog ZKP te da ZKP u čl. 38. st. 2. t. 7. govori o pravu državnog odvjetnika da “odgodi” kazneni progon, u ovom će se radu i dalje koristiti naziv “uvjetna odgoda kaznenog progona.”

Primjenom uvjetne odgode kaznenog progona izbjegava se vođenje kaznenog postupka prema osumnjičeniku, najčešće za lakša kaznena djela, i eventualno izricanje kaznene sankcije u kaznenom postupku zbog toga što je osumnjičenika već snašla “sankcija” (u vidu ispunjene obveze) naložena od državnog odvjetnika. Naime, ako osumnjičenik ispuni naloženu obvezu, državni odvjetnik tada mora odbaciti kaznenu

⁶ NN RH, br. 152/08, 76/09 i 80/11.

⁷ Prema navedenom članku, kazneni progon završava odustankom državnog odvjetnika ili drugog ovlaštenog tužitelja od progona ili trenutkom donošenja sudske odluke. Kazneni postupak predstavlja “fazu” kaznenog progona i kronološki nastupa (čl. 17. st. 1. ZKP) nakon započetog kaznenog progona, a završava istodobno s njim.

⁸ NN RH, br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02 i 115/06.

⁹ NN RH, br. 76/09, 153/09, 116/10, 145/10, 57/11 i 130/11.

prijavu. To je najčešći modalitet uvjetne odgode kaznenog progona. Pored toga, postoje razni modaliteti njezine primjene, počevši od toga da i sud može naložiti ispunjenje obveze, da se taj institut može primijeniti i nakon započetog kaznenog postupka, da postoje razlike glede potrebe suglasnosti oštećenika, raspona kaznenih djela na koja se primjenjuje, itd.¹⁰ Konstanta je u tome što se uvijek traži pristanak osumnjičenika. Može se konstatirati da uvjetna odgoda kaznenog progona, kao modalitet načela svrhovitosti, predstavlja na području lakšeg (i rjeđe – srednje teškog) kriminaliteta konsenzualni tip postupka koji uključuje kooperaciju procesnih sudionika te povezuje kriminalnopolitičke koncepcije diverzije i anglosaksonskog *plea-bargaining*.¹¹

Prednosti i nedostaci načela svrhovitosti smisleno se odnose i na uvjetnu odgodu kaznenog progona. Dakle ona, prije svega, ima svoju pravno-ekonomsku i kriminalnopolitičku svrhu. Međutim, u posljednje vrijeme sve se više ističe i njezin socijalno-politički značaj. Povećani značaj socijalno-političke svrhe tog instituta najbolje se vidi u odnosu prema poziciji žrtve. Njegovom primjenom nastoje se zaštititi i unaprijediti njezini interesi. To je ponajprije moguće putem nalaganja obveza ispunjenjem kojih se žrtvi naknađuje šteta prouzročena kaznenim djelom, konzultiranjem njezina stajališta glede poduzimanja kaznenog progona i sl. Pojačano uvažavanje interesa žrtve u skladu je i s tendencijama u kaznenom materijalnom i procesnom pravu. Tako se npr. zagovara da se kao procesno načelo uvede izjednačavanje položaja počinitelja kaznenog djela i žrtve, da se za obustavu kaznenog postupka u određenim slučajevima traži njezina suglasnost, da se sankcije u materijalnom pravu što više prilagode njezinim interesima.¹²

Prigovori koji se upućuju uvjetnoj odgodi kaznenog progona pretežno su ustavnopravne naravi. Prije svega upozorava se da u postupanju državnog odvjetnika dolazi do spajanja funkcije progona i funkcije sankcioniranja (suđenja), što za sobom povlači negativnosti inkvizitornog tipa postupka. Nadalje, ističe se da stvarna neravnopravnost stranaka utječe na dobrovoljnost pristanka osumnjičenika, a to dovodi u pitanje načelo poštenog postupka. Najviše kritika uvjetna odgoda kaznenog progona trpi zbog svoje nesuglasnosti s presumpcijom okrivljenikove nedužnosti.¹³ Postoje i drugi, ipak manje značajni, prigovori, kao npr. povreda načela javnosti, stvaranje različite "lokalne diverzionističke prakse" i sl. Međutim, i kritičari uvjetne odgode kaznenog progona svjesni su da je za područje lakšeg kriminaliteta potrebno predvidjeti određene alternative kaznenom postupku. U tom smislu predlažu nepoduzimanje kaznenog progona bez nalaganja bilo kakvih obveza ili sankcija osumnjičeniku,

¹⁰ O modalitetima uvjetne odgode kaznenog progona u komparativnom pravu v. Sirotić, V., Uvjetna odgoda kaznenog progona punoljetnog počinitelja kaznenog djela. Magistarski rad, Pravni fakultet u Zagrebu, 2011. U tom radu prikazana su rješenja njemačkog prava te rješenja svih država s područja bivše Jugoslavije koje poznaju taj institut. Od potonjih država jedino ga Bosna i Hercegovina (zajedno sa svojim entitetima i Distrikom Brčko) nije prihvatila u svom zakonodavstvu. Inače, ovaj je članak, uz određene izmjene i dopune, dio navedenog magistarskog rada.

¹¹ V. Beulke, W., u: Lowe-Rosenberg, Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 26., neu bearbeitete Auflage, Fünfter Band, Berlin, str. 119.

¹² Ibid., str. 120-121.

¹³ Navedena presumpcija u Hrvatskoj ima ustavni rang. O njoj v. Krapac, D., op. cit. u bilješci 4, str. 388-396.

mandatne kazne te provođenje krajnje pojednostavnjenog sudskog postupka. Među kritičarima ima i onih koji su skloni "reformi" uvjetne odgode kaznenog progona tako da državni odvjetnik može predlagati obveze, ali ih može odrediti jedino sud. Time otpada prigovor o spajanju funkcija progona i sankcioniranja (suđenja).¹⁴

Ti prigovori imaju svoju težinu, ali su ipak pretjerani. Postoji više kautela kojima se oni mogu relativizirati. Prije svega, do uvjetne odgode kaznenog progona može doći kada postoji visok stupanj vjerojatnosti da je osumnjičenik počinio kazneno djelo. Takav stupanj vjerojatnosti ne procjenjuje samo državni odvjetnik, već, po naravi stvari, i osumnjičenik. Malo je vjerojatno da će osumnjičenik pristati na ispunjenje obveze ako misli da nije kriv. Nadalje, osumnjičenik u proceduri uvjetne odgode kaznenog progona ima pravo na stručnu pomoć branitelja. Isto tako, inicijativa za njezinom primjenom može poteći i od samog osumnjičenika. Pitanje javnosti nije toliko problematično budući da isključenje javnosti iz postupka vrlo često može koristiti osobnim interesima i dignitetu osumnjičenika, ali i oštećenika. Problem različite "lokalne diverzionističke prakse" može se uspješno smanjiti raznim naputcima odnosno smjernicama. Također, neka zakonodavstva poznaju i sudsku kontrolu. Konačno, prigovor o povredi presumpcije okrivljenikove nedužnosti može se relativizirati i time što se, u pravilu, konačna odluka o nepoduzimanju kaznenog progona, donesena nakon ispunjenja obveze, može smatrati *res iudicata* samo za one aspekte koji idu u prilog osumnjičeniku, a ne i za one koji bi mu išli na štetu.

3. UVJETNA ODGODA KAZNENOG PROGONA U HRVATSKOJ

Ovaj se institut u Hrvatskoj primjenjuje od 1. siječnja 1998., kada je stupio na snagu ZKP/97. Tim je Zakonom bio propisan u čl. 175., s predviđenim mogućnostima naknadne diverzije (v. *infra*). Od tada je već dva puta zakonodavno mijenjan.¹⁵ Takve česte zakonodavne intervencije ne čude s obzirom na to da nije bilo prethodnih iskustava u njegovoj primjeni, pa je tek njegova primjena pravnu struku upozorila na moguća poboljšanja. Slijedom toga već postoje tri razdoblja u primjeni ovog instituta. Prvo razdoblje datira od početka 1998. do 20. svibnja 2002., drugo od 21. svibnja 2002. do 31. kolovoza 2011., a treće (sadašnje) od 1. rujna 2011. nadalje. Od ostalih zakonskih izvora za ovaj su institut važni ZDO i Zakon o probaciji¹⁶ (u daljnjem tekstu: ZOP). Tako ZDO, osim odredbi čl. 72. st. 1. i 85. koje se općenito odnose na svrhovitost, sadržava i odredbu o učinku tog instituta na zastaru kaznenog progona. Prema ZOP, ured za probaciju pruža državnom odvjetniku pomoć pri njegovoj primjeni. Kao podzakonski izvor odredbe ZOP, glede primjene tog instituta, razrađuje (i širi) Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova.¹⁷

¹⁴ O tim prigovorima i prijedlozima v. Beulke, W., op. cit., str. 123-126.

¹⁵ Prvi put je to učinjeno Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZIDZKP), NN RH, br. 58/02 od 21. svibnja 2002. Izmijenjeni čl. 175. ZKP primjenjivao se od dana objave u Narodnim novinama, tj. od 21.5.2002. Drugi put je to učinjeno ZKP/08.

¹⁶ NN RH, br. 153/09. Zakon je stupio na snagu 29. prosinca 2009., osim čl. 32. i 33. koji su stupili na snagu 1. siječnja 2012.

¹⁷ NN RH, br. 78/10.

Uviđajući značenje uvjetne odgode kaznenog proгона Državno odvjetništvo RH (u daljnjem tekstu: DORH) donijelo je više obvezatnih naputaka, koji su u cijelosti ili djelomično posvećeni tom institutu, kako bi se unaprijedila njegova primjena. Tako je: a) dana 19. rujna 2000., pod brojem O-12/00, donio Naputak o postupanju državnih odvjetnika za mladež o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti na osnovi čl. 175. st. 1. t. 3. ZKP, za kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja iz čl. 209. st. 2. KZ, b) dana 10. siječnja 2003., pod brojem O-1/03, donio Opće upute o postupanju državnih odvjetništava u vezi s primjenom izmjena Zakona o kaznenom postupku, c) dana 16. veljače 2004., pod brojem O-2/04, donio Naputak za postupanje u kaznenim predmetima u kojima je podnesena kaznena prijava protiv pravne osobe, te d) dana 30. lipnja 2004., pod brojem O-4/04, donio Naputak – preporuku o primjeni načela svrhovitosti iz čl. 175. ZKP, za kaznena djela nasilja u obitelji.¹⁸ Imajući u vidu da su ti obvezatni naputci doneseni u ranijim razdobljima primjene tog instituta, sada ih treba smisleno primjenjivati. U svakom slučaju bilo bi dobro kada bi se oni, s obzirom na zakonodavne promjene, ažurirali.

3.1. Prvo razdoblje (1.1.1998.-20.5.2002.)

3.1.1. Teorijski prikaz

U ovom su razdoblju postojale dvije varijante primjene načela svrhovitosti iz čl. 175. ZKP/97. Kriterij za njihovo razlikovanje bila je visina propisane kazne. Prva varijanta, ona iz čl. 175. st. 1. ZKP, predstavlja uvjetnu odgodu kaznenog proгона, dok druga, ona iz čl. 175. st. 4. ZKP, predstavlja “odustajanje od kaznenog proгона.”¹⁹ Karakterizirajući ih, Pavišić²⁰ navodi da čl. 175. st. 1. ZKP daje ovlast državnom odvjetniku da “kazni” neko kriminalno ponašanje, dok mu čl. 175. st. 4. ZKP daje ovlast da “oprosti” neko bagatelno kazneno djelo.

Prema prvoj varijanti (čl. 175. st. 1. ZKP) državni odvjetnik mogao je odgoditi započinjanje kaznenog proгона. Za donošenje takve odluke bilo je potrebno da se kumulativno ispuni više materijalno-pravnih i procesno-pravnih uvjeta. Trebala je biti riječ o kaznenom djelu nižeg stupnja krivnje, kod kojega odsutnost ili neznatnost štetnih posljedica nisu opravdavale javni probitak kaznenog proгона. Nadalje, tražila se privola i pripravnost osumnjičenika da će ispuniti jednu ili više obveza naloženih od državnog odvjetnika. Te su obveze bile taksativno određene. Bilo je propisano pet takvih obveza, i to: 1) izvršenje kakve činidbe u svrhu popravljanja ili naknade štete prouzročene kaznenim djelom, 2) uplata određene svote u korist javne ustanove, u humanitarne ili karitativne svrhe odnosno u fond za naknadu štete žrtvama kaznenih djela, 3) ispunjenje obveze zakonskog uzdržavanja, 4) obavljanje rada za opće dobro

¹⁸ Taj se naputak prije svega odnosi na postupanje državnih odvjetnika za mladež, i to za kaznena djela zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe iz čl. 213. KZ te nasilničkog ponašanja u obitelji iz čl. 215. a KZ.

¹⁹ Tim se nazivom koristi Pavišić. V. Pavišić, B. i suradnici, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Rijeka, 2000., str. 286.

²⁰ Ibid., str. 287.

na slobodi, te 5) podvrgavanje odvikavanju od droge ili drugih ovisnosti sukladno posebnim propisima.

Državni odvjetnik mogao je odgoditi započinjanje kaznenog progona bez obzira na visinu propisane kazne za konkretno kazneno djelo. Ta se odluka donosila u formi rješenja i bila je podvrgnuta sudskoj kontroli. Tražila se suglasnost izvanraspravnog vijeća nadležnog suda. Tek po dobivenoj suglasnosti moglo je doći do odgode kaznenog progona te je osumnjičenik mogao pristupiti ispunjenju obveze. Bila je dovoljna prešutna suglasnost suda budući da je sud bio obavezan obavijestiti državnog odvjetnika jedino o odbijanju suglasnosti za određenu obvezu.²¹ Takva sudska kontrola predstavljala je razradu ustavne odredbe iz čl. 29. st. 1. Ustava RH²² prema kojoj osumnjičenik ima pravo da o sumnji na počinjenje kaznenog djela odluči sud.²³ Bila je motivirana željom da se pruži zaštita osumnjičeniku, kao neravnopravnoj strani pred državnim odvjetnikom, od moguće povrede njegovih prava. U slučaju da je sud odbio dati suglasnost, državni odvjetnik mogao je dalje postupati po čl. 174. ZKP (odbaciti kaznenu prijavu, zatražiti provođenje potrebnih izvida, provesti samostalne izvide). Iako to nije bilo izričito predviđeno, u tom slučaju državni odvjetnik također je mogao pokrenuti kaznenu postupak ili podnijeti prijedlog za poduzimanje pojedinih istražnih radnji. (Na opisani način državni odvjetnik je mogao postupiti i u slučaju da osumnjičenik nije ispunio obvezu.) Nakon pribavljene (prešutne) suglasnosti osumnjičenik je mogao pristupiti ispunjenju obveze. Ako je osumnjičenik ispunio obvezu, državni odvjetnik je donosio rješenje kojim se odbacuje kaznena prijava. Potonje se rješenje dostavljalo oštećeniku i podnositelju kaznene prijave. Oštećenik nije mogao nastupiti kao supsidijarni tužitelj (arg. iz čl. 55. st. 1. ZKP). Tim rješenjem državni ga je odvjetnik morao obavijestiti da svoj imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parnici. (V. čl. 175. st. 1.-3., 5. ZKP.)

Osim u predistražnom postupku državni odvjetnik mogao je primijeniti čl. 175. st. 1. ZKP i nakon podizanja optužnice. Tako, prema odredbi čl. 273. st. 3. ZKP, mogao je na sjednici vijeća na kojoj se raspravljalo o prigovoru protiv optužnice staviti prijedlog o uvjetnom odustanku od kaznenog progona, pa ako se vijeće složilo s tim prijedlogom, mogao je posegnuti za procedurom iz čl. 175. ZKP. Do toga je najčešće moglo doći nakon što se državni odvjetnik na sjednici vijeća upoznao s argumentima iz prigovora protiv optužnice.

²¹ Postojala su različita stajališta o opsegu takve kontrole. Prije svega imajući u vidu izričaj o "odbijanju suglasnosti na određenu obvezu," proizlazilo bi da se kontrolirala njezina formalna dopustivost. Glede toga, Krapac govori o provjeri "zakonitosti" rješenja. V. Krapac, D., Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, Zagreb, 1998., str. 172-173. Carić smatra da je takva kontrola omogućavala sudu da ocijeni i njezinu "primjerenost s obzirom na ličnost konkretnog osumnjičenika i prirodu izvršenog kaznenog djela, kao i ostale objektivne i subjektivne okolnosti." V. Carić, M., Načelo svrhovitosti (oportuniteta) kaznenog progona iz čl. 175. Zakona o kaznenom postupku i njegova primjena u praksi, HLJKPP, Zagreb, br. 1/01. Smatram da je sud, osim zbog formalne nedopustivosti obveze, trebao odbiti suglasnost i ako bi utvrdio da prijavljeno djelo nije kazneno djelo, ako je nastupila zastara i sl. jer bi bilo nezakonito da se osumnjičeniku u takvim slučajevima određuje ispunjenje bilo kakve obveze. (Valja istaknuti da iz literature nije poznat niti jedan slučaj odbijanja davanja suglasnosti na određenu obvezu. To mi nije poznato niti iz osobnog profesionalnog rada.)

²² NN RH, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10 i 85/10.

²³ V. Krapac, D., op. cit. u bilješki 21, str. 173, i Carić, M., op. cit. u bilješki 21.

Prema drugoj varijanti (čl. 175. st. 4. ZKP), državni odvjetnik mogao je odlučiti da za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine ne pokrene kazneni progon. Mogao je rješenjem direktno odbaciti kaznenu prijavu pod uvjetom da se radilo o kaznenom djelu nižeg stupnja krivnje, kod kojega odsutnost ili neznatnost štetnih posljedica ne opravdavaju javni probitak kaznenog progona. Za nepoduzimanje kaznenog progona, pri navedenim uvjetima, nije se tražilo osumnjičeničnikovo ispunjenje obveze. Štoviše, smatram da državni odvjetnik nije ni smio tražiti takvo ispunjenje kao uvjet za odbačaj kaznene prijave po navedenom članku. Takvo stajalište zastupaju Krapac²⁴ i Pavišić.²⁵ Istaknuto je i na Savjetovanju državnih odvjetnika u Šibeniku, u studenome 1998.²⁶ Međutim, u teoriji – Carić²⁷ i Ljubanović²⁸ – i praksi bilo je i suprotnih stajališta. Navedeni teoretičari smatraju da je odredba čl. 175. st. 4. ZKP davala državnom odvjetniku i ovlast da primijeni proceduru iz čl. 175. st. 1.-3. ZKP, pa da, nakon odgode započinjanja kaznenog progona, odbaci kaznenu prijavu ako osumnjičenik ispuni obvezu. Pri tome ističu kako je bilo potrebno da procedura bude jednaka onoj za kaznena djela sa strožim propisanim kaznama.²⁹ To stajalište opravdavaju sličnim argumentima. Carić govori o “primjerenosti i korisnosti” nalaganja obveze za osumnjičenika. Argumente za svoje stajalište Ljubanović nalazi u interpretaciji cjelokupnog čl. 175. ZKP te u postojanju kaznenih djela s tako propisanim kaznenim sankcijama (npr. zlouporaba opojnih droga iz čl. 173. st. 1. KZ³⁰) “za koja postoji javni i privatni interes da se osumnjičeniku odredi obveza.” Iako potonja stajališta imaju svoju logiku, njima prije svega proturječi gramatičko tumačenje čl. 175. st. 4. ZKP, iz kojeg jasno proizlazi da državni odvjetnik jedino “može odlučiti da ne pokrene kazneni progon,” dok druge mogućnosti ne predviđa. Također, za lakša kaznena djela moraju postojati blaži uvjeti za izbjegavanje kaznenog progona nego kada je riječ o težim kaznenim djelima. Konačno, glede argumenta o korisnosti obveze, prvenstveno podvrgavanja odvikavanju od droge ili drugih ovisnosti, valja istaknuti da se takvoj obvezi osumnjičenik uvijek mogao (može) samostalno i dobrovoljno podvrci. Prema navedenoj varijanti, za razliku od one iz čl.

²⁴ V. Krapac, D., op. cit. u bilješci 21, str. 173.

²⁵ Navodi da je ovdje riječ o “čistom oportunitetu bez elemenata sporazumijevanja.” V. Pavišić, B., Kazneni postupak u RH – pogled na reformu iz 1997. godine s posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu, HLJKPP, Zagreb, br. 2/00.

²⁶ V. Državni odvjetnik, Zagreb, br. 3/98.

²⁷ V. Carić, M., op. cit. u bilješci 21.

²⁸ V. Ljubanović, V., Državno odvjetništvo – pitanja položaja i zadataka po novom ZKP-u s posebnim naglaskom na iskustva prakse, HLJKPP, Zagreb, br. 2/00.

²⁹ Navedena stajališta iznesena su povodom istražene prakse Općinskog državnog odvjetništva u Splitu za 1998. i 1999. U tom je razdoblju to državno odvjetništvo u 236 slučajeva primijenilo odredbu čl. 175. st. 4. ZKP. Od tog je broja samo u 6 slučajeva direktno odbacilo kaznenu prijavu, dok je u 230 slučajeva naložilo osumnjičeniku ispunjenje obveze. Svih 230 slučajeva odnosilo se na kazneno djelo zlouporabe (posjed) opojnih droga iz čl. 173. st. 1. KZ, kojom se prilikom nalagala obveza podvrgavanja odvikavanju od droge ili drugih ovisnosti. Obojica autora zamjeraju Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu što je u tih 230 slučajeva “skratilo” proceduru iz čl. 175. st. 1.-3. ZKP budući da nije donosilo rješenje o odgodi započinjanja kaznenog progona, pa je time bila isključena sudska kontrola. O tom istraživanju v. Carić, M., op. cit. u bilješci 21.

³⁰ NN RH, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 11/03, 190/03, 150/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08 i 57/11. U daljnjem tekstu: KZ.

175. st. 1. ZKP (v. *infra*), rješenje o odbačaju kaznene prijave nije stjecalo svojstvo pravomoćnosti. Oštećenik nije mogao nastupiti kao supsidijarni tužitelj. Imovinsko-pravni zahtjev mogao je ostvarivati u parnici, o čemu je trebao biti obaviješten u rješenju o odbačaju kaznene prijave. (V. čl. 175. st. 4. i 5. ZKP.)

3.1.2. Primjena u praksi

Za odgovor na pitanje o primjeni u praksi čl. 175. ZKP najbolje mogu poslužiti podaci iz godišnjih izvješća DORH za 1998.-2002.³¹ Budući da DORH odvojeno prikazuje podatke za odrasle osobe i mlađe punoljetnike, i ovdje će se ti podaci tako prikazati. U tablici 1 prikazana je frekvencija odbačaja kaznenih prijava za odrasle osobe po čl. 174. i 175. ZKP. Budući da se u navedenom razdoblju nisu odvojeno evidentirali odbačaji po čl. 175. st. 1. i 175. st. 4. ZKP, frekvencija za oba oblika prikazana je skupno.

Tablica 1.

Godina	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	Ukupno 1998.-2002.
Kaznene prijave u radu	55.963	48.806	52.533	59.376	60.461	277.139
Odbačene kaznene prijave	13.115 23,4%	10.849 22,2%	98.93 18,8%	11.939 20,1%	15.461 25,6%	61.257 22,1%
Od toga po čl. 174. ZKP	13.105 99,9%	10.469 96,5%	9.406 95,1%	11.413 95,6 %	15.105 97,7%	59.498 97,1%
Od toga po čl. 175. ZKP	10 0,1%	380 3,5%	487 4,9%	526 4,4%	356 2,3%	1759 2,9 %

U cijelom razdoblju vrlo je mali, u ukupnoj strukturi odbačaja kaznenih prijava, udio odbačaja po čl. 175. ZKP. Naime, na taj članak otpada 1.759 (2,9%) svih odbačaja. Frekvencija odbačaja kaznenih prijava³² po čl. 175. ZKP bila je najmanja u 1998., kada ih je odbačeno svega 10 (0,1%), te 2002. kada ih je odbačeno 356 (2,3%). Tome je razlog što je 1998. bila početna godina primjene tog instituta i očito se tada radilo o zazoru državnih odvjetnika u primjeni novine te što je u svibnju 2002. taj institut znatno noveliran, pa se od tada više nije mogla primjenjivati, dotad najčešće primjenjivana, varijanta iz čl. 175. st. 4. ZKP. Taj je udio bio najveći 2000. kada je odbačeno 487 (4,9%) kaznenih prijava. Tako niska frekvencija opravdavala se nepos-

³¹ V. Izvješće o stanju i kretanju kriminaliteta i radu državnih odvjetništava u 1998., br. A-45/99, Izvješće o stanju i kretanju kriminaliteta i radu državnih odvjetništava u 1999., br. A-65/00, Izvješće o stanju i kretanju kriminaliteta i radu državnih odvjetništava u 2000., br. T-4/01, Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2001., br. T-6/02, i Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2002., br. T-4/03.

³² Jedna kaznena prijava predstavlja jednu osobu. Ako su npr. stvarno jednom kaznenom prijavom prijavljene tri osobe, to predstavlja tri kaznene prijave. Isto vrijedi i glede provedenog istraživanja za 2003. - 2010. V. *infra*.

tojanjem provedbenih propisa te dugotrajnošću i složenošću procedure iz čl. 175. st. 1. ZKP.³³

Postojala je velika disproporcija u primjeni tog instituta među županijskim državnim odvjetništvima (u daljnjem tekstu: ŽDO). Polazeći od ukupnog broja odbačenih kaznenih prijava u navedenom razdoblju po čl. 175. ZKP za sva državna odvjetništva u Hrvatskoj (1.759), u njegovoj primjeni dominiralo je područje ŽDO Pula. Na to državno odvjetništvo, po toj osnovi, otpadaju 732 odbačene kaznene prijave (41,6%). Na drugom mjestu je područje ŽDO Zagreb, na koje otpada 428 odbačenih kaznenih prijava (24,3%), a zatim slijedi područje ŽDO Split, na koje otpadaju 263 odbačene kaznene prijave (15%). Gledajući ukupno, na ta tri državna odvjetništva otpadaju 1.423, ili 80,9% svih odbačaja kaznenih prijava po čl. 175. ZKP. Na području drugih državnih odvjetništava taj se institut puno rjeđe primjenjivao, a na području ŽDO Bjelovar i ŽDO Osijek niti jedna kaznena prijava nije odbačena po čl. 175. ZKP.

Osnovni razlog što je područje ŽDO Pula dominiralo u primjeni tog instituta proizlazi iz postupanja njegova područnog Općinskog državnog odvjetništva u Bujama. Naime, gotovo sve kaznene prijave po čl. 175. ZKP odbacilo je to državno odvjetništvo. Tako je postupalo, tj. odbacivalo je kaznene prijave (uglavnom) po čl. 175. st. 4. ZKP zato što je zaprimalo iznimno velik broj kaznenih prijava zbog kaznenog djela zlouporabe (posjeda) opojnih droga iz čl. 173. st. 1. KZ. Velik broj zaprimljenih kaznenih prijava za to djelo bila je posljedica okolnosti što se na području tog državnog odvjetništva (nakon spajanja – sada Općinsko državno odvjetništvo u Pazinu³⁴) nalazila hrvatsko-slovenska granica, a počinitelji su u posjedu opojne droge najčešće bili zatjecani prilikom ulaska ili izlaska iz Hrvatske. Budući da je, u pravilu, bila riječ o mlađim počiniteljima stranim državljanima, koji su posjedovali manje količine lakih opojnih droga i protiv kojih je bio proveden prekršajni postupak, pokazalo se nesvrhovitim provođenje kaznenog postupka. To pogotovo imajući u vidu da bi se plaćena prekršajna novčana kazna morala uračunati u izrečenu kaznu u kaznenom postupku.³⁵

Također, iz godišnjih izvješća DORH za 2000.-2001. proizlazi da je bila česta uporaba tog instituta prema mlađim osobama koje su se dobrovoljno podvrgnule odvikavanju od droge, koje je uspješno provedeno, a kod kojih je bila pronađena mala količina droge za osobne potrebe. Iz navedenog proizlazi da se u praksi najčešće

³³ V. također Singer, M., Zadnik, S., Kovčo, I., Odluke tijela kaznenog postupka, HLJKPP, Zagreb, br. 2/00, te Novosel, D., Primjena kaznenog naloga u radu državnih odvjetništava, HLJKPP, Zagreb, br. 1/02.

³⁴ Spajanje je izvršeno na temelju Zakona o područjima i sjedištima državnih odvjetništava iz 2011., NN RH, br. 84/11, 130/11.

³⁵ Gledajući po godinama, u 1998. taj institut nije primijenjen niti jednom, u 1999. prema 220 osoba, u 2000. prema 183 osobe, u 2001. prema 212 osoba, a u 2002. prema 117 osoba. Zanimljiv je odnos tog instituta (na području ŽDO Pula) s beznačajnim djelom iz čl. 28. KZ. Tako u 1998., kada taj institut nije primijenjen ni prema jednoj osobi, zbog beznačajnog djela odbačeno je 186 kaznenih prijava. Kao protagonistu tih događanja poznato mi je da se daleko najveći broj odbačaja zbog beznačajnog djela odnosio na kazneno djelo zlouporabe (posjeda) opojnih droga iz čl. 173. st. 1. KZ. U pravilu su razlozi bili isti kao oni koji su kasnijih godina za to isto kazneno djelo opravdavali primjenu čl. 175. st. 4. ZKP. Za razdoblje 1999. - 2002. (kada znatno raste broj odbačaja kaznenih prijava po čl. 175. st. 4. ZKP) drastično pada broj odbačaja kaznenih prijava zbog beznačajnog djela, pa je tako zbog toga u 1999. odbačeno 75 kaznenih prijava, u 2000. odbačena je 21 kaznena prijava, u 2001. odbačeno je 8 kaznenih prijava, a u 2002. odbačeno je 12 kaznenih prijava. To je dokaz kolika je bila tanka linija između čl. 175. st. 4. ZKP i beznačajnog djela iz čl. 28. KZ.

primjenjivao čl. 175. st. 4. ZKP, i to u pravilu na kazneno djelo zlouporabe (posjeda) opojnih droga iz čl. 173. st. 1. KZ, dok se čl. 175. st. 1. ZKP primjenjivao tek sporadično.

U tablici 2 prikazana je frekvencija odbačaja kaznenih prijava za mlađe punoljetnike, i to po čl. 174. ZKP te po načelu svrhovitosti. DORH u godišnjim izvješćima nije razlučivao modalitete načela svrhovitosti po kojima su kaznene prijave odbačene. Stoga su glede tih odbačaja podaci dati skupno za modalitete iz čl. 175. ZKP i 63.-65. Zakona o sudovima za mladež³⁶ iz 1997. (u daljnjem tekstu: ZSM/97). Također valja istaknuti da je za 1999. i 2000. naveden samo broj zaprimljenih kaznenih prijava u tim godinama, a ne ukupan broj kaznenih prijava u radu (neriješene iz prethodnog razdoblja + zaprimljene u konkretnoj godini) pa je stoga za te godine prikazan odnos zaprimljenih kaznenih prijava i odbačenih kaznenih prijava.

Tablica 2.

Godina	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	Ukupno 1998.-2002.
Kaznene prijave u radu	5.828	4.394	5.031	7.647	8.072	30.972
Odbačene kaznene prijave	1.058 18,2%	1.297 29,5%	1.790 35,6%	1.741 22,8%	2.424 30%	8.310 26,8%
Od toga po čl. 174. ZKP	869 82,1%	656 50,6%	662 37,0%	606 34,8%	817 33,7%	3.610 43,4%
Od toga po načelu svrhovitosti	189 17,9%	641 49,4%	1.128 63%	1.135 65,2%	1.607 66,3%	4.700 56,6%

Vidljiva je visoka frekvencija odbačaja kaznenih prijava po načelu svrhovitosti. Na to načelo u petogodišnjem razdoblju otpada 4.700 (56,6%) odbačenih kaznenih prijava. Najmanje ih je odbačeno, njih 189 (17,9%), 1998. To ne čudi budući da je to početna godina primjene instituta iz čl. 64. ZSM i 175. ZKP. Narednih godina stalno raste broj odbačaja kaznenih prijava primjenom tog načela. Tako u 2002. na to načelo otpada 1.607 (66,3%) odbačenih kaznenih prijava. Postojeće brojke jasno pokazuju da se na mlađe punoljetnike često primjenjivalo maloljetničko kazneno pravo te da su kaznene prijave odbacivane primjenom čl. 63.-65. ZSM. Iz jednog istraživanja DORH, provedenog 2002., koje je objavila Cvjetko,³⁷ proizlazi da se u 2001. od 1.135 kaznenih prijava odbačenih po načelu svrhovitosti njih 366 (32,2%) odnosi na čl. 64. ZSM (uvjetovana svrhovitost, svrhovitost s posljedicom). Pored toga na čl. 63. ZSM (bezuovjetna svrhovitost) otpada 651 (57,4%) odbačena kaznena prijava, na čl. 65. ZSM otpadaju 53 (4,7%) odbačene kaznene prijave, a na čl. 175. ZKP otpada 65 (5,7%) odbačenih kaznenih prijava.

³⁶ NN RH, br. 111/97, 27/98, 12/02. V. čl. 63., 65. i čl. 111. st. 1. ZSM. O primjeni maloljetničkog kaznenog prava na mlađe punoljetnike v. Cvjetko, B., Primjena maloljetničkih kaznenopravnih i kaznenopostupovnih propisa prema mlađim punoljetnim osobama u RH, HLJKPP, Zagreb, br. 1/99.

³⁷ V. Cvjetko, B., Hrvatski projekt posebne obveze – izvansudske nagodbe u prethodnom postupku prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, HLJKPP, Zagreb, br. 1/03.

3.2. Drugo razdoblje (21.5.2002.-31.8.2011.)

ZIDZKP iz 2002. donio je nekoliko značajnih novina u čl. 175. ZKP. Najznačajnija se ogleda u ograničenju primjene tog članka na lakša kaznena djela, i to ona za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Nadalje, isključena je sudska kontrola rješenja o odgodi započinjanja kaznenog progona. Međutim, propisano je da se za primjenu tog instituta traži prethodna suglasnost oštećenika. Umjesto izričaja "odsutnost ili neznatnost štetnih posljedica" postavljen je zahtjev da "razmjeri štetnih posljedica" ne nalažu javni probitak kaznenog progona. Dodana je nova obveza (podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji radi otklanjanja nasilničkog ponašanja uz pristanak osumnjičenika na napuštanje obiteljske zajednice za vrijeme trajanja terapije). Nadalje, više nije predviđena mogućnost odbačaja kaznene prijave po čl. 175. st. 4. ZKP. Pored toga, radi proširenja primjene tog instituta prolongirana je faza postupka do koje je za njim državni odvjetnik mogao posegnuti. Tako je državni odvjetnik mogao uvjetno odustati od kaznenog progona sve dok nije započela glavna rasprava (čl. 291. st. 3. ZKP).

Te se izmjene mogu uglavnom pozitivno ocijeniti. Naročito to vrijedi za izostavljanje mogućnosti odbačaja kaznene prijave po čl. 175. st. 4. ZKP. Objektivno, pri postojanju instituta beznačajnog djela, uz čl. 28. KZ, nije bilo nužno predvidjeti mogućnost iz čl. 175. st. 4. ZKP. Naime, ekstenzivnijim tumačenjem beznačajnog djela mogli su se postići isti učinci kao i primjenom načela svrhovitosti iz navedenog članka. Pored toga, nije zanemarivo ni to što je za oštećenika bio povoljniji odbačaj kaznene prijave zbog beznačajnog djela nego zbog nepostojanja svrhovitosti zato što je u prvoj varijanti (odbačaj po čl. 174. st. 1. ZKP) on mogao nastupiti kao supsidijarni tužitelj, dok u drugoj varijanti nije mogao imati takav položaj. Štoviše, kao što je već navedeno, dešavalo se u praksi da su se na identično činjenično stanje primjenjivali institut beznačajnog djela i načelo svrhovitosti iz čl. 175. st. 4. ZKP.

Nadalje, time što se za uvjetnu odgodu kaznenog progona počela tražiti i prethodna suglasnost oštećenika dobiveno je na negocijalnosti tog instituta. Također, postojanje sudske kontrole pri primjeni tog instituta u praksi nije imalo stvarnog značenja jer je ona bila samo formalna. Glede prvotne mogućnosti primjene tog instituta (po kriteriju sankcije) na sva kaznena djela u pravnoj struci nije bilo nekih posebnih polemika. Može se raspravljati je li bolje prvotno rješenje ili ovo iz drugog razdoblja (te postojeće – v. *infra*), koje je u trendu s komparativnim rješenjima koja ograničavaju primjenu tog instituta na lakša (i eventualno - srednje teška) kaznena djela. Međutim, kojoj god varijanti bili skloniji, ovdje se kao u slavenskoj antitezi nameće treće rješenje, koje je povezano s beznačajnim djelom – uvjetna odgoda kaznenog progona po kriteriju sankcije trebala bi se primjenjivati na širi, ili barem jednaki, raspon kaznenih djela na koja se može primijeniti institut beznačajnog djela. To bi trebalo biti osnovno polazište (v. *infra*).

3.3. Sadašnje razdoblje (1.9.2011. – nadalje)

Na značenje koje ZKP iz 2008. pridaje ovom institutu upućuje i okolnost što ga spominje u odredbi o nadležnosti državnog odvjetnika. Tako u čl. 38. st. 2. t. 7. na-

vodi ovlast državnog odvjetnika da odlučuje o “odgodi i odustajanju od kaznenog progona.” ZKP je unio više novina u taj institut. Te su novine prvenstveno motivirane nastojanjem za povećanjem njegove primjene. Reguliran je u čl. 522. ZKP. Naknadna diverzija predviđena je u njegovu 523. članku. *Infra* će biti upozoreno na te novine.

Valja istaknuti da je promijenjena sistematizacija tog instituta. Sistematiziran je među odredbe skraćenog postupka (glava XXV.). Budući da se skraćeni postupak (arg. iz čl. 520. ZKP) provodi jedino pred općinskim sudovima, takva sistematizacija dovodi do toga da će za njegovom primjenom sada moći posegnuti jedino općinska državna odvjetništva koja su i ovlaštena za postupanje pred tim sudovima. Takva sistematizacija nije uobičajena u komparativnom pravu gdje je taj institut smješten među odredbe prethodnog postupka (eventualno s predviđenom mogućnošću naknadne diverzije). Šteta je što su time onemogućena županijska državna odvjetništva u primjeni tog instituta.

Jedna od najznačajnijih novina ogleda se u povećanju raspona kaznenih djela za koja državni odvjetnik može uvjetno odgoditi kazneni progon. To sada može učiniti za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (čl. 522. st. 1. ZKP). Takvu intervenciju valja pozdraviti budući da u praksi postoje kaznena djela s propisanim maksimumom kazne zatvora do pet godina koja su u svojim lakšim oblicima podobna za uvjetnu odgodu kaznenog progona. To se prvenstveno odnosi na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 5. KZ te krivotvorenja isprave iz čl. 311. st. 1. i 2. KZ. Glede potonjeg kaznenog djela to se prije svega odnosi na slučajeve kada su predmet tog djela nepripadne registarske tablice. To su i vrlo česta kaznena djela u državnoodvjetničkoj praksi. Više se ne navode kvalitativni kriteriji (niži stupanj krivnje, razmjeri štetnih posljedica) kao uvjet za primjenu tog instituta. To objektivno daje više slobode državnom odvjetniku, iako u praksi o tim kriterijima i dalje vodi računa.³⁸

Po uzoru na komparativno pravo propisan je i maksimalni rok za ispunjenje obveza. On je jedinstven za sve obveze i ne smije biti dulji od godine dana (čl. 522. st. 2. ZKP). Potreban rok državni odvjetnik određuje u rješenju kojim odgađa kazneni progon. Njegovo određivanje ne smije biti shematsko. Njime se mora pomiriti zahtjev za kvantumom vremena potrebnog za ispunjenje obveze sa zahtjevom države za što bržom uspostavom pravnog mira (konačno izbjegavanje kaznenog progona, pokretanje kaznenog postupka). Uz zadržavanje postojećeg kataloga obveza drukčije je opisano ispunjenje obveze zakonskog uzdržavanja. Ta obveza sada glasi: “isplata određenog zakonskog uzdržavanja i uredno plaćanje dospjelih obveza” (čl. 522. st. 1. t. 3. ZKP). Budući da se kod navedene obveze traži i uredno plaćanje dospjelih obveza uzdržavanja, a imajući u vidu maksimalni rok za ispunjenje obveze od godine dana, to znači da se, formalno, takvo plaćanje može tražiti i kontrolirati (ubuduće) maksimalno do isteka te godine dana.

³⁸ Slično navodi i Carić. Ističe da izostanak tih kriterija pojednostavnjuje i širi izričaj navedenog članka, ali da to “ne sprječava državnog odvjetnika da izvrši sveobuhvatnu ocjenu prirode i značenja kaznenog djela u konkretnom slučaju, kao i postojanja odnosno nepostojanja javnog probitka kaznenog progona.” V. Carić, M., Uvjetni odustanak od kaznenog progona, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, br. 3/09.

Rješenje o odbačaju kaznene prijave (nakon ispunjenja obveze) dostavlja se okrivljeniku te oštećeniku i podnositelju kaznene prijave (čl. 522. st. 3. ZKP). To predstavlja poboljšanje u odnosu prema čl. 175. st. 4. ZKP/97 prema kojem se to rješenje nije dostavljalo osumnjičeniku, pa on, njegovom dosljednom primjenom, u konačnici ne bi imao saznanje niti dokaz da je državni odvjetnik ispunio svoju obvezu. Protiv tog rješenja žalba nije dopuštena. Iako čl. 522. st. 3. ZKP, referiranjem na st. 1. – koji izričito spominje jedino rješenje o odbačaju kaznene prijave, ne upućuje i na rješenje o odgodi kaznenog progona, isto bi trebalo vrijediti i za to rješenje, čije je postojanje implicirano u st. 1., a sadržajno naznačeno u st. 2. navedenog članka. Time bi se zadržala i potrebna kohezija i kontinuitet s čl. 175. st. 4. ZKP.

Također, znatno je prolongirana mogućnost primjene tog instituta. Iako čl. 523. st. 1. ZKP to izričito ne predviđa, njegovim tumačenjem proizlazi da se taj institut može primijeniti sve do završetka rasprave. Takvo tumačenje proizlazi iz okolnosti što je sucu pojedincu, nakon izjave državnog odvjetnika o uvjetnom odustanku od kaznenog progona, nametnuta dužnost prekida postupka bez ograničenja putem faze postupka. Pri tome treba imati u vidu da državni odvjetnik prema čl. 42. ZKP može odustati od kaznenog progona upravo do završetka rasprave.³⁹ Do tada može raspolagati svojim kaznenoprocесnim zahtjevom. Međutim, svakako treba nastojati, prije svega zbog razloga ekonomičnosti, da diverzija bude što prije.

Osnovna primjedba koja se može uputiti čl. 522. ZKP ogleda se u njegovoj podnormiranosti i nedovoljnoj preciznosti izričaja. Njegovu redakciju podvrgnuo je kritici Novosel,⁴⁰ navodeći da iz njega ne proizlazi donošenje rješenja o odgodi kaznenog progona te da nije vidljivo što će biti u slučaju ako okrivljenik ne ispuni obvezu. Novosel je formalno u pravu. Međutim, sustavnim tumačenjem navedenog članka, kao i njegova prethodnika (čl. 175. ZKP/97), mogu se popuniti te praznine. Tako, kao što je *supra*, eliptično, naznačeno, na potrebu donošenja rješenja o odgodi kaznenog progona upućuje čl. 522. st. 2. ZKP, gdje se navodi da će državni odvjetnik u rješenju odrediti rok za ispunjenje obveze. Po naravi stvari to rješenje mora prethoditi rješenju o odbačaju kaznene prijave.⁴¹ Također, s obzirom na genezu i bit tog instituta, nesporne

³⁹ I Šmer-Bajt zastupa stajalište o navedenom zadnjem momentu za primjenu tog instituta. Uz pozivanje na čl. 42. ZKP, kao argument za svoje stajalište navodi i okolnost da je jedan od temeljnih principa ZKP ekonomičnost postupanja odnosno skraćivanje kaznenog postupka. V. Šmer-Bajt, B., Alternativni načini rješavanja kaznenih predmeta - oportunitet, Materijal sa Stručnog skupa kaznenih odjela državnih odvjetništava, Stubičke Toplice, 3.-5. studenoga 2010.

⁴⁰ V. Novosel, D., Zakon o kaznenom postupku – sporazumijevanje i drugi oblici skraćivanja postupka, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva, Zagreb, 2010.

⁴¹ U teoriji postoje i stajališta prema kojima čl. 522. ZKP traži donošenje samo jednog rješenja, i to rješenja o odbačaju kaznene prijave. Prema njima to rješenje sadržajno obuhvaća sastojke „rješenja o odgodi kaznenog progona.“ Tako Pavišić navodi da će državni odvjetnik, prema čl. 522. st. 2. ZKP, u rješenju kojim odbacuje kaznenu prijavu odrediti rok u kojem okrivljenik mora ispuniti obvezu. V. Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, Rijeka, 2011., str. 917. Slično navodi i Carić. Smatra da se time (donošenjem rješenja o odbačaju kaznene prijave s navedenim sadržajem) pojednostavnjuje procedura iz čl. 522. ZKP. V. Carić, M., op. cit. u bilješci 38. Navedena stajališta očito polaze od doslovnog tumačenja čl. 522. st. 1. ZKP prema kojem se donošenje rješenja o odbačaju kaznene prijave vezuje uz preuzimanje obveze okrivljenika (a ne uz njezino ispunjenje). Međutim, tim se stajalištima može uputiti više prigovora. Prije svega nesporno je da rješenje o odbačaju kaznene prijave iz procedure uvjetne odgode kaznenog progona stječe svojstvo pravomoćnosti. To znači da se nakon donošenja tog rješenja kazneni progona može poduzeti

su posljedice koje nastupaju ako okrivljenik ne ispunji obvezu. Redakciji navedenog članka mogu se uputiti još dvije primjedbe. Prije svega u čl. 522. st. 1. ZKP donošenje rješenja o odbačaju kaznene prijave vezuje se uz okrivljenikovo preuzimanje obveze (što je pogrešno), a ne uz ispunjenje obveze (što bi bilo ispravno). Konačno, u čl. 522. st. 1. ZKP navodi se potreba prethodne suglasnosti žrtve ili oštećenika kao uvjet za primjenu tog instituta, dok se u čl. 522. st. 3. ZKP ne spominje žrtva kao osoba kojoj se dostavlja rješenje iz čl. 522. st. 1. ZKP, već jedino oštećenik. Makar radi “estetskog dojma”, u čl. 522. st. 3. ZKP trebalo bi spomenuti i žrtvu.

3.3.1. Postupak

Tijek postupka uvjetne odgode kaznenog progona može se deducirati iz samog čl. 522. ZKP te iz pojedinih napatuka DORH koji se mogu smisleno primijeniti. Za primjenu tog instituta potrebno je da državni odvjetnik najprije utvrdi da postoji osnovana sumnja da je okrivljenik (ispravno: osumnjičenik) počinio kazneno djelo za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Po naravi stvari mora zaključiti da kazneni progon nije svrhovit s aspekta javnog interesa. Podatke za takvu odluku ne mora naći samo u kaznenoj prijavi i prilogima uz nju, već i u provedenim dokaznim radnjama, u obavijestima dobivenim od centra za socijalnu skrb i sl. Nakon što zaživi probacijski sustav, relevantne podatke za takvu odluku državni odvjetnik moći će zatražiti i od ureda za probaciju koji mu u određenom roku mora dostaviti izvješće o osumnjičeniku.⁴² Važno je da prilikom ocjene postojanja javnog interesa kaznenog progona državni odvjetnik postupi prema ustaljenim standardima državnoodvjetničke prakse. Time se smanjuje mogućnost nepoželjne arbitrarnosti, što pridonosi pravnoj sigurnosti građana.

Za donošenje rješenja o odgodi kaznenog progona (uz postojanje navedenih uvjeta) potrebna je prethodna suglasnost žrtve ili oštećenika (u daljnjem tekstu: oštećenik) te privola i pripravnost osumnjičenika da će ispuniti naloženu obvezu (čl. 522. st. 1. ZKP). Takva suglasnost oštećenika, po naravi stvari, nije uvjet kod onih kaznenih dje-

jedino uz stroge formalnosti (obnova kaznenog postupka – v. infra). Dakle, ako okrivljenik ne bi ispunio obvezu, državni odvjetnik ne bi mogao nesmetano (kao što je to slučaj kod odbačaja kaznene prijave po čl. 206. ZKP) poduzeti kazneni progon, već bi bio doveden u vrlo tešku procesnu situaciju. Teško je vjerovati da je to bila intencija zakonodavca. Uostalom, i logika stvari nalaže da se tako značajno svojstvo (pravomoćnost) nadoveže na ispunjenju, a ne na preuzetu obvezu. Nadalje, ako bi se donosilo rješenje o odbačaju kaznene prijave već u trenutku preuzimanja obveze okrivljenika, nameće se pitanje koju odluku onda državni odvjetnik treba donijeti nakon ispunjenja obveze. Predmet je za njega “otvoren” sve dok obveza nije ispunjena. Također, budući da i čl. 523. ZKP traži donošenje dviju odluka (rješenje o prekidu kaznenog postupka, rješenje o obustavi kaznenog postupka), logično je da dvije ekvivalentne odluke (rješenje o odgodi kaznenog progona, rješenje o odbačaju kaznene prijave) budu donesene i u proceduri iz čl. 522. ZKP. Valja istaknuti da i DORH zastupa stajalište o potrebi donošenja dvaju potonjih rješenja. V. Priručnik za rad državnih odvjetnika i zamjenika, DORH, Intranet, verzija od 25. siječnja 2012. Tako navodi i Krapac. V. Krapac, D., op. cit. u bilješki 4, str. 99.

⁴² To izvješće sadržava podatke o zdravstvenom i socijalnom statusu osumnjičenika, ranijim sankcijama, odnosu osumnjičenika i žrtve prema počinjenom kaznenom djelu, ocjenu kriminogenih rizika i tretmanskih potreba osumnjičenika i sl. (čl. 17. st. 1. i 2. ZOP).

la pri kojima oštećenik ne postoji. Pogrešno bi bilo takvu suglasnost tražiti i kod onih kaznenih djela gdje je oštećenik, unatoč svim razumno poduzetim mjerama, ostao nepoznat. U tom slučaju naime i ne može biti ostvarena svrha njegova sudjelovanja u proceduri uvjetne odgode kaznenog progona, pa bi bilo nelogično tada eliminirati primjenu tog instituta koji inače može funkcionirati i bez (postojanja) oštećenika. Uostalom, takvim nesudjelovanjem on ne dolazi u nepovoljniji položaj od onog u kojem već jest zbog svoje "nepoznatosti". Zahtjevom za suglasnošću oštećenika pridonosi se promociji njegovih prava budući da je on uvijek može uvjetovati ostvarenjem nekog svog interesa. Nastavno, potreba njegove suglasnosti može biti i korektiv mogućih "prodaja ustupaka" između državnog odvjetnika i osumnjičenika, koji u konačnici mogu specijalnopreventivno (i generalnopreventivno) djelovati kontraproduktivno.⁴³ U potonjem slučaju oštećenikova suglasnost potencira ostvarenje javnog interesa. Iako čl. 522. ZKP to ne predviđa, državni odvjetnik morao bi oštećenika prije davanja suglasnosti upozoriti da u slučaju takve suglasnosti na odgodu kaznenog progona i kasnijeg donošenja rješenja o odbačaju kaznene prijave (u slučaju osumnjičeničkova ispunjenja naložene obveze) gubi pravo nastupiti kao supsidijarni tužitelj. Takva nemogućnost nastupanja oštećenika kao tužitelja proizlazi iz čl. 55. st. 1. ZKP.

Naročito je osjetljivo pribavljanje osumnjičeničkove privole. Postavlja se pitanje koliko ta privola može doista biti "dobrovoljna." Ne samo zbog toga što iza državnog odvjetnika stoji logistika koju osumnjičenik nema već i zbog čestog nepoznavanja alternativa koje mu stoje na raspolaganju pored uvjetne odgode kaznenog progona. Osim toga, za njega je i psihološki otegotniji izbor. Naime, državni odvjetnik u pregovarački proces ulazi s pozicije zaštite javnog interesa, unoseći u nj profesionalne i društvene vrijednosti, pa bez obzira na to koja alternativa prevlada (nepoduzimanje kaznenog progona, kazneni progon), on osobno nije na gubitku. Suprotno tome, osumnjičenik u taj proces ulazi s pozicije privatnog interesa, unoseći u nj osobne vrijednosti, pa s obzirom na alternativu koja prevlada (nepoduzimanje kaznenog progona uz ispunjenje određene obveze, kazneni progon s mogućom kaznenom sankcijom ili bez nje) on može osobno biti na gubitku.⁴⁴ Stoga je važno da državni odvjetnik predoči osumnjičeniku cjelokupno stanje stvari te ga uputi u sve moguće alternative. Pored toga, radi zaštite njegovih prava, osumnjičeniku treba omogućiti i pravo na branitelja. Također, državni je odvjetnik i oštećeniku dužan predočiti stanje stvari. Prilikom tih razgovora državni odvjetnik se upoznaje s njegovim interesima, stajalištima o određenim obvezama te općenito o odgodi kaznenog progona. Nema nikakve zapreke da državni odvjetnik sve relevantne podatke, pa i suglasnost odnosno privolu, važne za primjenu čl. 522. ZKP od oštećenika i osumnjičenika pribavi prikupljanjem obavijesti po čl. 206. st. 7. ZKP. S obzirom na značenje suglasnosti oštećenika odnosno privole osumnjičenika, trebalo bi ih konstatirati u pismenoj formi.

Kada počnu djelovati uredi za probaciju, državni će im odvjetnik dostaviti rješenje o odgodi kaznenog progona budući da su oni ovlašteni nadzirati izvršenje naložene obveze te ga izvješćivati o njezinom provođenju odnosno izvršenju (čl. 17. st. 3. i 4.

⁴³ O toj opasnosti v. Korošec, D., *Odvraćanje kazenskoga postupka po 162. in 163. členu ZKP*, Pravosodni bilten, Ljubljana, br. 4-5/95.

⁴⁴ V. Carić, M., op. cit. u bilješci 21.

ZOP).⁴⁵ Pravilnikom o načinu obavljanja probacijskih poslova naglašena je ovlast ureda za probaciju glede obveze rada za opće dobro na slobodi prema kojem (čl. 11. st. 3.), između ostalog, ured utvrđuje “mjesto, početak i trajanje” te obveze (v. *infra*). To uključivanje ureda za probaciju u proceduru uvjetne odgode kaznenog progona treba pozdraviti. Na taj se način državni odvjetnik rasterećuje dijela posla koji ga destimulira da češće poseže za primjenom tog instituta.

U rješenju o odgodi kaznenog progona potrebno je odrediti rok za ispunjenje obveze. Taj rok ne smije biti dulji od godine dana (čl. 522. st. 2. ZKP). Inače, dok teče rok za ispunjenje obveze, državni se odvjetnik ne može predomisliti i poduzeti kazneni progon osumnjičenika. Bilo bi to protivno postignutom sporazumu s osumnjičenikom (i oštećenikom). Stoga postojanje toga roka predstavlja procesnu zapreku za kazneni progon. Međutim, ako bi tijekom toga roka osumnjičenik (pismo) izjavio da ne namjerava ispuniti naloženu obvezu, ne bi bilo zapreke da i prije isteka roka državni odvjetnik poduzme kazneni progon. Može se braniti stajalište da bi to bilo, iznimno, moguće i kada je iz osumnjičeničkova ponašanja evidentno, nesporno i sl. da on neće ispuniti obvezu. Potonje navode i Kleinknecht – Meyer.⁴⁶

Ako osumnjičenik u određenom roku ispuni naloženu obvezu, državni odvjetnik će rješenjem odbaciti kaznenu prijavu (čl. 522. st. 1. ZKP). To rješenje stječe svojstvo pravomoćnosti (v. *infra*). Državni odvjetnik treba ga dostaviti osumnjičeniku, oštećeniku i podnositelju kaznene prijave, uz pouku oštećeniku da svoj imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parnici. Inače, protiv tog rješenja žalba nije dopuštena (čl. 522. st. 3. ZKP).

Postavlja se pitanje kako tretirati djelomično ispunjenje obveze. Mislim da je prihvatljivo stajalište da takvo djelomično ispunjenje može biti validno ako nedostaje manji ili neznatni dio i ako su razlozi za takvo djelomično ispunjenje neskrivljeni, a oštećenik je (kada on postoji) njime zadovoljan. U suprotnom, obveza se ne može smatrati ispunjenom. U potonjem slučaju osumnjičeniku ne bi trebalo priznati pravo na povrat plaćenog ili vrijednosti obavljenog rada budući da je prekršio sporazum. Potonje izričito predviđa i njemački Zakon o kaznenom procesnom redu u čl. 153.a. Ipak, u takvom slučaju djelomično ispunjenje ne bi smjelo biti bez učinka. Ako je to moguće, takvo bi ispunjenje trebalo na temelju čl. 63. KZ smisljeno uračunati u eventualno izrečenu kaznenu sankciju. Također, moglo bi se uzeti u obzir prilikom odlučivanja o imovinskopravnom zahtjevu, oduzimanju imovinske koristi ili kao olakotna okolnost prilikom izbora sankcije. Suprotno tome, ako osumnjičenik ne ispuni naloženu obvezu, državni odvjetnik može dalje postupati po čl. 206. ZKP, odnosno poduzeti kazneni progon.

Državni odvjetnik može posegnuti za primjenom ovog instituta i nakon započetog kaznenog postupka. To mu omogućuje odredba čl. 523. st. 1. ZKP. Prema njoj on

⁴⁵ U čl. 17. st. 3. pogrešno se govori o “uvjetnom odbačaju kaznene prijave” umjesto “uvjetnoj odgodi kaznenog progona.” Isto vrijedi i za čl. 5. st. 1., a slično i za čl. 10. st. 4. Pravilnika o načinu obavljanja probacijskih poslova. Prema navedenom Pravilniku, ured za probaciju treba započeti s nadzorom izvršenja preuzetih obveza u najkraćem mogućem roku, vodeći računa o prirodi obveze, te izvješće o tome treba državnim odvjetniku dostaviti pravodobno (čl. 4. st. 1. i 2.).

⁴⁶ V. Kleinknecht, T., Meyer, K., Meyer-Goßner, L., Strafprozeßordnung, Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen, München, 1995., str. 536.

može, sve dok rasprava nije završena, izjaviti sudu da uvjetno odustaje od kaznenog progona. Tada će sudac pojedinac donijeti rješenje kojim se prekida kazneni postupak. Iako izričaj ("će prekinuti") iz čl. 523. st. 1. ZKP nameće obligatorno donošenje tog rješenja po zaprimanju izjave državnog odvjetnika, to ne znači da je sud lišen svake mogućnosti njezine kontrole. Naime, moguća je kontrola te izjave u okviru tzv. opće zakonitosti. To znači da sud ne bi smio prekinuti kazneni postupak npr. ako bi državni odvjetnik uvjetno odustao od kaznenog progona glede kaznenog djela za koje po kriteriju sankcije takav odustanak nije moguć, ako bi sud znao da ne postoji pristanak osumnjičenika odnosno suglasnost oštećenika i sl. Protivno postupanje suda poduprlo bi, teoretski moguću, nezakonitost državnog odvjetnika, a to je nedopustivo. Međutim, sud ne smije ocjenjivati pitanje svrhovitosti kaznenog progona budući da je tu riječ o "vrednovanju," koje s obzirom na prirodu tog instituta isključivo pripada državnom odvjetniku. Ako okrivljenik ispuni naloženu obvezu, državni odvjetnik odustat će od kaznenog progona. Tada će sud rješenjem obustaviti kazneni postupak (čl. 523. st. 2. ZKP).

3.3.2. *Kazneno djelo*

Kazneni progon može se uvjetno odgoditi samo glede kaznenog djela za koje se progon poduzima po službenoj dužnosti. Tu spada i kazneno djelo za koje se progon poduzima na prijedlog oštećenika. Taj prijedlog predstavlja pozitivnu procesnu pretpostavku. Mora biti riječ o kaznenom djelu za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Predviđenost kazne zatvora do pet godina u sebi uključuje i blaže maksimume takve kazne. Glede kriterija kazne nameću se dva pitanja, i to je li navedena granica (od pet godina zatvora) dobro kriminalnopolitičko rješenje te može li se isto to reći za linearno određivanje kaznenih djela koja dolaze u obzir za primjenu uvjetne odgode kaznenog progona, tj. da bez iznimke dolaze u obzir sva kaznena djela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, a ne dolazi u obzir niti jedno kazneno djelo za koje je predviđena stroža kazna.

Može se konstatirati da navedena granica predstavlja prihvatljivo rješenje. Ona s jedne strane slijedi trend komparativnog prava da se ovaj institut primjenjuje na lakša (i eventualno - srednje teška) kaznena djela, dok s druge strane omogućuje podvođenje pod njega relativno velikog broja kaznenih djela, od kojih su neka vrlo česta u praksi. Naime, u KZ oko 80% kaznenih djela za koja se progoni po službenoj dužnosti ima predviđene maksimume do pet godina zatvora.

Za diferencirani pristup zalaže se Fišer.⁴⁷ On smatra da bi unutar predviđene zakonske granice do koje se može primijeniti uvjetna odgoda kaznenog progona od potonje trebalo isključiti određena kaznena djela za koja (iako su unutar te granice) ne bi bilo kriminalnopolitički prihvatljivo primijeniti taj institut. Štoviše, izgleda da smatra da bi i iznad predviđene zakonske granice trebalo predvidjeti neka kaznena djela za koja bi također kriminalnopolitički bilo prihvatljivo da se primijeni taj insti-

⁴⁷ V. Fišer, Z., Pogojna odložitev kazenskoga pregona (162. člen ZKP), Pravnik, Ljubljana, br. 9-10/97.

tut.⁴⁸ Po njemu, za isključenje su podesna kaznena djela krivotvorenja isprave i neka djela protiv javnog reda i mira (nasilničko ponašanje, sprječavanje službene osobe u obavljanju službene radnje i napad na službenu osobu). Također, navodi da se na kriminalitet službenih osoba taj institut, uz rijetke iznimke, ne bi trebao primjenjivati budući da je prihvatljiv za bagatelni kriminalitet, a kriminalitet tih osoba nije takav.⁴⁹ Konačno, Fišer smatra da su kaznena djela počinjena iz nehaja već u ishodištu prihvatljivija za primjenu tog instituta nego vođenje kaznenog postupka. Primjena uvjetne odgode kaznenog progona na ta kaznena djela predstavlja korekciju prečestom inkriminiranju takvih kaznenih djela. Time kazneno procesno pravo uspostavlja korelaciju s rješanjem kaznenog materijalnog prava o oslobođenju od kazne za kaznena djela počinjena iz nehaja.⁵⁰

Opredjeljujući se za linearni ili diferencirani⁵¹ pristup, potrebno je imati u vidu više okolnosti. Za diferencirani pristup, po naravi stvari, potrebno je da se određena kaznena djela, unutar zakonske granice, često javljaju u težim konkretnim pojavnim oblicima odnosno da se iznad zakonske granice često javljaju u lakim, bagatelnim, konkretnim pojavnim oblicima. I kulturološki razlozi mogu biti opravdanje za iznimke, tj. da neka društvena sredina određena inkriminirana ponašanja "tolerira" odnosno pojačano negativno vrednuje. Tada se prilikom mogućeg isključenja određenih kaznenih djela od primjene tog instituta postavlja pitanje povjerenja u pravilnu prosudbu kaznenog pravosuđa. Ako je ta prosudba prihvatljiva, nema potrebe unaprijed isključiti sva ostala kaznena djela iste kvalifikacije koja mogu biti u svom konkretnom pojavnim obliku laka od primjene tog instituta. To pogotovo kada je riječ o tzv. ograničenom oportunitetu. Nadalje, za pravilno opredjeljenje važan je odnos zakonske granice za primjenu uvjetne odgode kaznenog progona i zakonskog izbora kazne, tj. koje je zakonske okvire primijenio zakonodavac za određena kaznena djela koja se vrlo često mogu javiti u lakim, bagatelnim, pojavnim oblicima. Ako je taj odnos u biti usklađen, iščezava potreba za iznimkama. Primjenjujući to na hrvatsko pravo, pogotovo nakon povećanja zakonske granice za primjenu uvjetne odgode kaznenog progona po ZKP iz 2008., može se konstatirati da linearni pristup u potpunosti zadovoljava.

⁴⁸ Razmatrajući to pitanje s aspekta slovenskog prava, u vrijeme kada se taj institut primjenjivao na kaznena djela za koja je bila predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, kao primjer za to naveo je pojedine modalitete kaznenih djela utaje, oduzimanja motornog vozila, prikrivanja i oštećenja tuđe stvari, za koja je bila predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

⁴⁹ Pri tome naglašava kaznena djela protiv službene dužnosti, protiv slobode i prava čovjeka i građanina, kaznena djela vezana uz provođenje izbora te kaznena djela protiv oružanih snaga (kada ih počini nadređena osoba).

⁵⁰ U hrvatskom pravu, prema čl. 59. KZ, takvo je oslobođenje fakultativno i do njega može doći ako posljedica (nehajnog) kaznenog djela tako teško pogađa počinitelja da je kažnjavanje nepotrebno radi ostvarenja svrhe kažnjavanja te ako je počinitelj izravno nakon počinjenog kaznenog djela nastojao otkloniti ili umanjiti posljedicu tog djela i ako je u cijelosti ili u većem opsegu nadoknadio štetu koja je prouzročena tim djelom.

⁵¹ Diferencirani pristup prihvaćen je u Sloveniji i na Kosovu. Rješenja komparativnog prava vidi u radu navedenom u bilješci 9.

3.3.3. Obveze

ZKP u čl. 522. st. 1. propisuje ukupno šest obveza koje državni odvjetnik može naložiti osumnjičeniku. One su taksativno određene.⁵² Ovisno o stanju stvari, državni odvjetnik može za jedno kazneno djelo naložiti jednu, ali i više obveza. Suprotno tome, ako je kaznena prijava podnesena za više kaznenih djela, za izbjegavanje kaznenog progona potrebno je da se za svako kazneno djelo naloži i ispuni konkretna obveza. To vrijedi čak i kada je riječ o homogenom idealnom stjecađu. Pri tome je moguće da za različita kaznena djela budu naložene iste obveze. Dakle, nije moguće da se za više kaznenih djela naloži samo jedna obveza.⁵³ To proizlazi iz gramatičkog tumačenja čl. 522. st. 1. ZKP, iz čijeg izričaja proizlazi da se uvjeti za njegovu primjenu ocjenjuju prema pojedinom kaznenom djelu. Međutim, kada je riječ o produljenom kaznenom djelu (čl. 61. KZ), za više kaznenopravnih radnji može se naložiti jedna obveza budući da je takvo djelo "jedno" kazneno djelo. Isto vrijedi i za kolektivno kazneno djelo. Također, ne bi trebalo biti zapreke da se u slučaju potrebe prvotno naložena obveza zamijeni nekom drugom ili promijeni modalitet postojeće.⁵⁴ Takva potreba, prije svega, može nastati zbog promijenjenih okolnosti u odnosu prema onima koje su postojale u vrijeme nalaganja obveze, ali i pri nepromijenjenim okolnostima kada je zbog krive procjene naložena "pogrešna" obveza. Za takvu izmjenu svakako je potrebna nova privola osumnjičenika, dok bi nova suglasnost oštećenika bila potrebna jedino ako je prvotnu uvjetovao nalaganjem točno određene obveze osumnjičeniku odnosno nalaganjem određenog modaliteta njezina ispunjenja.

Prilikom nalaganja obveza državni odvjetnik treba poštovati načelo razmjernosti.⁵⁵ Prema tom načelu, ako se ista svrha (obeštećenje oštećenika, adekvatan doprinos

⁵² U komparativnom pravu nalazimo i drukčije primjere. Tako su u Njemačkoj i na Kosovu propisane tipične obveze, uz postojanje klauzule koja omogućuje pravosuđnom tijelu da odredi i neku drugu (nespomenutu) obvezu. Riječ je o tzv. otvorenom katalogu obveza. Takva klauzula u njemačkom pravu proizlazi iz dijela izričaja § 153.a Zakona o kaznenom procesnom redu prema kojem "naročito dolaze u obzir" točno određene obveze odnosno nalozi. U kosovskom pravu (čl. 226. Zakona krivičnom postupku) takva mogućnost proizlazi iz izričaja da okrivljenik može ispuniti određene obveze, "uključujući" tri posebno propisane. Rješenja komparativnog prava prikazana su prema uzorku iz rada navedenog u bilješci 9. Otvoreni katalog obveza sada nalazimo i u hrvatskom maloljetničkom kaznenom pravu. Tako je člankom 72. st. 1. t. h novog ZSM predviđeno da se maloljetniku, osim izričito navedenih, mogu naložiti i "druge obveze koje su primjerene s obzirom na počinjeno kazneno djelo i osobne i obiteljske prilike". Ako je riječ o tzv. mladenačkom deliktu, takve (nespomenute) obveze mogu se naložiti i mladim punoljetnicima.

⁵³ Radi praktičnosti, kada državni odvjetnik smatra da za više kaznenih djela treba naložiti više obveza podvrgavanja odvikavanju od droge ili drugih ovisnosti odnosno podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji, mogao bi za više kaznenih djela u rješenju o odgodi započinjanja kaznenog progona formalno naznačiti samo jednu takvu obvezu (ostale se impliciraju) budući da se ispunjenjem samo jedne, po naravi stvari, ispunjavaju i ostale (iste vrste).

⁵⁴ Takvu mogućnost predviđa npr. njemačko pravo u § 153.a Zakona o kaznenom procesnom redu.

⁵⁵ To načelo proklamira čl. 16. st. 2. Ustava RH, prema kojem: "Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju." Kao načelo propisano je i čl. 1. st. 2. ZKP. Prema njemu, prije donošenja pravomoćne presude, okrivljenikovo ograničenje slobode i drugih prava mora biti razmjerno težini kaznenog djela, stupnju sumnje i jačini ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra. Sukladno tom načelu, ograničenja temeljnih prava i sloboda pojedinca ne smiju premašiti onu mjeru koja je nužno potrebna. Isto vrijedi za zakonodavca, ali i za druga državna tijela. Kako navodi Krapac, općenitije rečeno, "vrijedi za cjelokupnu regulatornu funkciju države." V. Krapac, D., op. cit. u bilješci 4, str. 287-291.

društvenoj zajednici odnosno otklanjanje “opasnog stanja” kod počinitelja + specijalna prevencija) može postići lakšom obvezom (blažim modalitetom jedne obveze, jednom umjesto više obveza), osumnjičeniku se ne smije naložiti teža obveza (stroži modalitet jedne obveze, više obveza umjesto jedne obveze). Tako npr. ako se odvikavanje od droge može uspješno provesti ambulantno, ne smije se osumnjičenika slati u komunu. To načelo također zahtijeva da težina obveza bude razmjerna težini neprava. Glede toga treba imati na umu da nepravo kada je podesno za primjenu uvjetne odgode kaznenog progona ima svoju početnu i završnu točku, a samim time svoj lakši, srednji i teški oblik.

Predviđene su sljedeće obveze: 1) izvršenje kakve činidbe u svrhu popravljavanja ili naknade štete prouzročene kaznenim djelom; 2) uplata određene svote u korist javne ustanove, u humanitarne ili karitativne svrhe odnosno u fond za naknadu štete žrtvama kaznenih djela; 3) isplata dospjelog zakonskog uzdržavanja i uredno plaćanje dospjelih obveza; 4) obavljanje rada za opće dobro na slobodi; 5) podvrgavanje odvikavanju od droge ili drugih ovisnosti sukladno posebnim propisima, te 6) podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji radi otklanjanja nasilničkog ponašanja uz pristanak osumnjičenika da napusti obiteljsku zajednicu za vrijeme trajanja terapije.

Navedene obveze mogu se tretirati kao “meke sankcije” premda predstavljaju činidbe iz sporazuma državnog odvjetnika i osumnjičenika te imaju svoj temelj u dobrovoljnom postupanju osumnjičenika, a ne u represiji. Njihova je punitivnost, s obzirom na to da one predstavljaju objektivno “zlo,” nesporna.⁵⁶ Tako ih doživljava i osumnjičenik jer tangiraju njegova imovinska i osobna prava. To pogotovo što mogu premašiti iznos počinjene štete, nastupiti kad nje nema odnosno pri nepostojanju oštećenika. Osumnjičnikovo punitivno poimanje obveza zapravo je poželjno jer kod njega stvara svijest o štetnosti koju izaziva počinjenje kaznenog djela, što pridonosi specijalnopreventivnom učinku tog instituta. Inače, generalnopreventivni učinak puno je manji, prvenstveno zbog toga što je iz procedure isključena javnost.

Opredjeljenje državnog odvjetnika za određenu obvezu najvećim dijelom treba ovisiti o počinjenom kaznenom djelu. Potrebno je da postoji, tamo gdje je to moguće, prirodna povezanost počinjenog kaznenog djela i obveze. Obveza mora logički proizlaziti iz kaznenog djela. Na taj se način putem ostvarenja restorativne pravde i otklanjanja kriminogenih čimbenika ovaj institut ostvaruje u svojoj punini. Prilikom izbora obveze, ali i modaliteta njezina ispunjenja, državni odvjetnik treba voditi računa i o interesima oštećenika, ali i osumnjičenika. Tako je moguće da je oštećenik umjesto popravljavanja ili naknade štete, što bi za nj bilo najpovoljnije, zainteresiran da osumnjičenik ispunji neku drugu obvezu. Također, nema nikakve koristi od toga da osumnjičenik unaprijed pristane na ispunjenje nametnute mu obveze ako je vjerojatno da tu obvezu neće moći ispuniti, dok bi za neku drugu postojala povoljnija prognoza. Nadalje, moguće je da oni žele da se npr. novčani iznos uplati u točno određene humanitarne ili karitativne ustanove odnosno svrhe koje su kompatibilne s njihovim vjerskim, političkim i sl. nazorima, da osumnjičenik želi da se odvikavanju od droge podvrgne u određenoj komuni itd.⁵⁷

⁵⁶ V. Carić, M., op. cit. u bilješci 21.

⁵⁷ V. Fišer, Z., op. cit. u bilješci 47.

S nalaganjem obveze osumnjičeniku povezano je i oduzimanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom te primjene sigurnosnih mjera. Postavlja se pitanje kako da postupi državni odvjetnik kada u konkretnom slučaju treba oduzeti takvu imovinsku korist odnosno primijeniti sigurnosnu mjeru. ZKP o tome nema posebne odredbe. Što se tiče imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom, nju treba oduzeti, i to temeljem prijedloga tužitelja (arg. iz čl. 82. st. 1. KZ i čl. 1. st. 4. Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem⁵⁸). Imajući u vidu te odredbe, bilo bi neprihvatljivo da nakon primjene ovog instituta (odbačaja kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP) osumnjičenik u cjelini ili djelomično zadrži takvu imovinsku korist. Državni odvjetnik ne može donijeti posebnu odluku o oduzimanju imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom budući da čl. 522. ZKP jasno navodi koje odluke on može donijeti, a među njima ova nije navedena. Međutim, on to može učiniti posrednim putem, nalažući osumnjičeniku, prije svega, obveze pod t. 1), 2) i 3). Ispunjenjem tih obveza osumnjičenik može vratiti, naturalno ili novčano, imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom. Iznimno, ako je to potrebno, to se može postići i ispunjenjem obveze rada za opće dobro na slobodi, i to putem troškova koje bi osumnjičenik imao pri izvršenju te obveze. Prilikom odlučivanja o visini novčane obveze, a kako bi se postiglo potpuno oduzimanje imovinske koristi, državni odvjetnik treba uzeti u obzir i eventualna prijašnja osumnjičenikova davanja oštećeniku kao rezultat njegova stvarnog kajanja i sl. Dakle, bitno je da kod primjene tog instituta vrijednost naložene obveze, s uračunatim prijašnjim davanjima osumnjičenika, ne bude manja od imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom, a nesporno je da vrijednost obveze može biti veća, što u pravilu dodatno pridonosi specijalnopreventivnom učinku ovog instituta. Manja vrijednost obveze od ostvarene imovinske koristi ne može se opravdavati time što oštećenik ima pravo svoj imovinskopravni zahtjev ostvarivati u parnici budući da građansku tužbu ne mora niti podnijeti, pa bi se u konačnici pri takvom stanju stvari osumnjičenik okoristio počinjenim kaznenim djelom.

Slično je i sa sigurnosnim mjerama. Ni glede njih državni odvjetnik ne može donijeti posebnu odluku kojom bi ih primijenio prema osumnjičeniku. Međutim, i ovdje državni odvjetnik može, nalažući obveze pod t. 5) i 6), u određenom dijelu nadomjestiti sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja iz čl. 75. KZ te u potpunosti nadomjestiti sigurnosnu mjeru obveznog liječenja od ovisnosti iz čl. 76. KZ. Kada državni odvjetnik smatra da bi trebalo primijeniti ostale sigurnosne mjere (zabrana obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti iz čl. 77. KZ, zabrana upravljanja motornim vozilom iz čl. 78. KZ, protjerivanje stranca iz zemlje iz čl. 79. KZ te oduzimanje predmeta iz čl. 80. st. 1. KZ), kao i sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja iz čl. 75. KZ – u dijelu koji se ne može nadomjestiti obvezama pod t. 5) i 6), ne bi smio posegnuti za uvjetnom odgodom kaznenog progona zbog toga što bi tada i dalje, sigurno, postojali oni uvjeti koji omogućuju ili poticajno djeluju na počinjenje novog kaznenog djela, a koji se upravo primjenom sigurnosnih mjera pokušavaju otkloniti.⁵⁹ Stoga se u takvim slučajevima poduzimanje kaznenog progona pokazuje svrhovitim.⁶⁰

⁵⁸ NN RH, br. 145/10,

⁵⁹ O svrsi sigurnosnih mjera v. čl. 74. KZ.

⁶⁰ Teoretski gledano, državni odvjetnik mogao bi posegnuti za uvjetnom odgodom kaznenog progona iako postoji potreba za primjenom sigurnosnih mjera, koje ne može nadomjestiti obvezama pod t. 5) i 6)

Valja upozoriti i na obvezno oduzimanje predmeta po čl. 80. st. 3. KZ. U toj situaciji državni odvjetnik mogao bi posegnuti za uvjetnom odgodom kaznenog progona iako su ispunjeni uvjeti za obvezno oduzimanje predmeta. Uporište za to daje mu odredba čl. 556. st. 1. ZKP. Prema toj odredbi takvi se predmeti oduzimanju i kada kazneni postupak ne završi osuđujućom presudom, pod uvjetom da to zahtijevaju probitci javne sigurnosti ili zaštite časti i dostojanstva građana. Takvu odluku državni odvjetnik može donijeti i prilikom odbačaja kaznene prijave (arg. iz čl. 556. st. 2. i 5. ZKP). Stoga nema nikakve zapreke da državni odvjetnik, ako smatra da su ispunjeni uvjeti za primjenu uvjetne odgode kaznenog progona, primijeni taj institut i kada treba obvezno oduzeti predmet po čl. 80. st. 3. KZ te da ga, nakon što je odbacio kaznenu prijavu po čl. 522. st. 1. ZKP, rješenjem oduzme.⁶¹ Glede primjene čl. 80. st. 3. KZ na opojnu drogu, u praksi se najčešće, prilikom odbačaja kaznene prijave po čl. 206. st. 1. ili 522. st. 1. ZKP za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 1. ili 173. st. 5. KZ ne donosi posebno rješenje o oduzimanju droge zbog toga što se i ne postavlja pitanje njezina povrata počinitelju budući da je neovlašteno posjedovanje opojne droge zabranjeno te predstavlja prekršaj i kazneno djelo, pa bi ponovnim posjedovanjem osumnjičenik ponovio kažnjivo djelo. *Infra* se obrazlažu sve obveze.

Činidba kod obveze pod t. 1) može se sastojati u uspostavi prijašnjeg stanja i naknadi štete u novcu. Štoviše, činidba može biti i moralne naravi. Takva dolazi u obzir kada je kaznenim djelom povrijeđeno pravo osobnosti (fizička ili duševna bol, strah), a može se npr. sastojati u povlačenju izjave kojom je povreda učinjena, ispriči itd. (arg. iz čl. 1099. Zakona o obveznim odnosima).⁶² Takva činidba naročito se može nadovezivati na kaznena djela teške tjelesne ozljede iz čl. 99. st. 1. KZ, prijetnje iz čl. 129. st. 2. KZ, itd.

Obveza pod t. 2) može se, više nego druge, problematizirati s aspekta načela zakonitosti.⁶³ Naime, zbog garantne funkcije u kaznenom pravu treba izbjegavati nedovoljno određene kategorije. Može se postaviti pitanje treba li zbog zahtjeva određenosti zakonodavac odrediti visinu ili raspon novčanog iznosa koji treba uplatiti. Odgovor ne mora biti potvrđan zato što pravilno shvaćanje prirode uvjetne odgode kaznenog progona, pravilna primjena načela razmjernosti te u konačnici potrebna suglasnost osumnjičenika predstavljaju dostatne kriterije za kvantifikaciju te obveze. Pri tome ne treba zanemariti ni državnoodvjetničku praksu koja tendira ujednačavanju. Drukčiji pristup glede te obveze (sagledavajući problem s aspekta slovenskog prava), od 1997.,

jedino ako ocijeni da bi u kaznenom postupku prema počinitelju bila primijenjena sudska opomena budući da se kod primjene te sankcije ne može primijeniti niti jedna sigurnosna mjera te ako ocijeni da bi počinitelju za kojeg postoje razlozi za primjenu sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja trebalo izreći novčanu kaznu budući da se ta sigurnosna mjera (kao ni ona iz čl. 76. KZ) ne može primijeniti uz tu sankciju. Takvo ograničenje u skladu je s načelom razmjernosti. Međutim, rizik pravilnosti takve procjene je znatan.

⁶¹ Inače, protiv te odluke osoba od koje je oduzet predmet ima pravo na žalbu. O žalbi odlučuje vijeće suda koji bi bio nadležan za suđenje u prvom stupnju.

⁶² NN RH, br. 35/05, 41/08, 63/08 i 134/09.

⁶³ Taj se problem u biti ne postavlja glede obveza pod 1) i 3) jer se u pravilu točno zna kakva je i kolika šteta te koliko iznosi neplaćeno zakonsko uzdržavanje. Za raspon obveze pod 4) uporište pruža odredba čl. 54. st. 3. KZ (zamjena kazne zatvora radom za opće dobro na slobodi). Kod te obveze državni odvjetnik ne treba se držati minimuma od deset dana rada. Napredak u određenosti trajanja obveza pod 5) i 6) daje ZKP putem odredbe o maksimalnom roku za ispunjenje svih obveza od jedne godine.

zagovara Fišer,⁶⁴ predlažući da se ona precizira, npr. u određenom višestrukome omjeru prema počinjenoj šteti odnosno u određenom višestrukome omjeru prema plaći osumnjičenika. Fišerova razmišljanja imala su odjeka 2004. Tada je generalni državni tužilac Republike Slovenije donio uputu (v. *supra*) kojom je ustanovio precizne raspone i kriterije za određivanje tih raspona glede te obveze (kao i glede rada za opće dobro na slobodi). Potonji pristup pridonosi načelu zakonitosti, ali ne pridonosi načelu individualizacije. Inače, nema zapreke da se glede te obveze dopusti i obročna uplata određenog iznosa, uz dužnost osumnjičenika da se pridržava rokova pojedinih uplata i da o njima podnese dokaz državnom odvjetniku.

Koliko je važno postojanje pravne infrastrukture za praktičnu primjenu određene obveze razvidno je glede uplate u fond za naknadu štete žrtvama kaznenih djela. Takav je fond u Hrvatskoj prvi put predviđen Obiteljskim zakonom iz 2003. (u daljnjem tekstu: OZ),⁶⁵ a potom i Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela iz 2008.⁶⁶ Međutim, potonji Zakon stupit će na snagu tek na dan prijma RH u Europsku uniju (čl. 50.).

OZ u čl. 352. st. 1.-3., putem instituta privremenog uzdržavanja, ima u vidu tzv. alimentacijski fond. Iz njega se za korisnika uzdržavanja – dijete plaća privremeno uzdržavanje u slučaju nedavanja uzdržavanja, bez obzira na to je li ono prouzročeno kaznenim djelom. Privremeno uzdržavanje isplaćuje centar za socijalnu skrb, i to sve dok roditelj – obveznik uzdržavanja ne počne udovoljavati svojoj obvezi, ali najdulje u ukupnom trajanju od tri godine.⁶⁷ Isplaćuje se u iznosu od 50% minimalnog novčanog iznosa potrebnog za uzdržavanje djeteta.⁶⁸ O plaćanju privremenog uzdržavanja centar za socijalnu skrb dužan je obavijestiti državno odvjetništvo radi podnošenja regresne tužbe protiv roditelja – obveznika uzdržavanja (arg. iz čl. 244. st. 3.). Na taj način državno odvjetništvo može steći saznanje i o počinjenom kaznenom djelu povrede dužnosti uzdržavanja iz čl. 209. st. 1. i 2. KZ.

Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela ne primjenjuje se na sve žrtve kaznenih djela, već jedino na neposredne i posredne žrtve⁶⁹ taksativno određenih kaz-

⁶⁴ V. Fišer, Z., op. cit. u bilješci 47.

⁶⁵ NN RH, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11 i 61/11.

⁶⁶ NN RH, br. 80/08 i 27/11.

⁶⁷ Odluka o isplati privremenog uzdržavanja donosi se na prijedlog drugog roditelja ili po službenoj dužnosti, i to kada roditelj – obveznik uzdržavanja ne udovoljava svojoj obvezi ustanovljenoj sudskom odlukom ili odlukom centra za socijalnu skrb duže od šest mjeseci neprekidno, ili šest mjeseci s prekidima ukupno unutar razdoblja od sedam mjeseci. Inače, pravo na takvo uzdržavanje priznaje se s danom podnošenja zahtjeva odnosno pokretanja postupka po službenoj dužnosti. Izloženo pravno stanje glede privremenog uzdržavanja predviđeno je novelom OZ iz 2007. Ono je sada preciznije izraženo nego u prvotnoj verziji čl. 352. Tada se centru za socijalnu skrb nametala dužnost za "poduzimanjem mjera da se osiguraju sredstva za privremeno uzdržavanje." Te su se mjere poduzimale ako roditelj nije udovoljavao svojoj obvezi duže od tri mjeseca te je zbog toga bilo ugroženo djetetovo uzdržavanje. Mogle su trajati sve dok roditelj – obveznik uzdržavanja nije počeo ponovo udovoljavati svojoj obvezi.

⁶⁸ Minimalne novčane iznose određuje jednom godišnje Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi, a objavljuje ih do 1. travnja tekuće godine. Ti se iznosi određuju u postotku prosječne mjesečne isplaćene neto plaće po zaposlenome u pravnim osobama RH za proteklu godinu. Ovisno o dobi djeteta pa se kreću od 17% prosječne plaće za dijete do 6 godina do 22% prosječne plaće za dijete od 13 do 18 godina (čl. 352. st. 3. u vezi s čl. 232. st. 4.).

⁶⁹ Neposredna žrtva je osoba koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušavanje zdravlja kao posljedicu kaznenog djela nasilja. Neposredna žrtva je i kolateralna žrtva koja je pretrpjela takve posljedice

nenih djela nasilja, a to su: - kazneno djelo počinjeno s namjerom uz primjenu sile ili povredom spolnog integriteta te - kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom kojim je prouzročena smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušenje zdravlja jedne ili više osoba, a propisano je Kaznenim zakonom kao teži oblik temeljnoga kaznenog djela počinjenog s namjerom. Izričito su iz tih kaznenih djela isključena kaznena djela protiv sigurnosti prometa (čl. 5. st. 3. i čl. 9.). Žrtva ima pravo na naknadu troškova zdravstvene zaštite, naknadu za izgubljenju zaradu, naknadu zbog gubitka uzdržavanja te na naknadu za pogrebne troškove, a o toj naknadi odlučuje Odbor za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela koji čine predsjednik i četiri člana (čl. 17. st. 1.). U postupku ostvarivanja prava na novčanu naknadu traži se aktivna uloga žrtve jer se postupak pokreće jedino povodom njezinog zahtjeva (čl. 24. st. 1. i čl. 25. st. 2.). Međutim, traži se i aktivnost policije, državnog odvjetništva i suda budući da su oni dužni žrtvama dati informacije o pravu na naknadu i o tijelu kojem se mogu obratiti radi ostvarivanja toga prava (čl. 23. st. 1.-3.).

Positivno je što je Hrvatska sadržajno predvidjela postojanje tih fondova. Međutim, krajnje je dvojbeno ima li uvjetna odgoda kaznenog progona u vidu takve fondove. Problem se javlja glede njihova financiranja. Naime, sredstva za njihovo financiranje osiguravaju se (osiguravat će se) u državnom proračunu RH, i to na pozicijama Ministarstva socijalne politike i mladih (za privremeno uzdržavanje) i Ministarstva pravosuđa (za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela). Slijedom toga osumnjičenik kome bi bila naložena obveza uplate u neki od tih fondova novčani bi iznos mogao uplatiti jedino na račun državnog proračuna, a pritom se ne bi moglo predvidjeti kojem bi proračunskom korisniku u konačnici bio doznačen taj iznos. Time se ta obveza pretvara u novčanu kaznu i ne ispunjava jednu od svojih svrha – financiranje fonda. Stoga bi za primjenu uvjetne odgode kaznenog progona bilo najprihvatljivije kada bi fond bio zasebna pravna osoba, udruga, zaklada i sl., sa svojim posebnim računom.

Pravo i dužnost uzdržavanja postoji između roditelja i djece, maćehe, očuha i pastorka, bračnih i izvanbračnih drugova te bake i djeda prema unucima, pod uvjetima predviđenim OZ. Stoga se tim osobama, ako su povrijedile dužnost uzdržavanja, može naložiti ispunjenje obveze pod t. 3).⁷⁰ Moguće je da se ispunjenje te obveze osim u korist korisnika uzdržavanja naloži i u korist neke druge fizičke ili pravne osobe. To će doći u obzir kada je ta druga osoba doprinosila za uzdržavanje korisnika. Za takvo ispunjenje trebalo bi pribaviti suglasnost te druge osobe. Budući da se obveza zakonskog uzdržavanja prema čl. 238. st. 1. i 2. OZ, u pravilu, određuje u novčanom iznosu, a iznimno (kad postoje opravdani razlozi) na drugi način, no kada je riječ o

za vrijeme počinjenja namjernog kaznenog djela nasilja prema drugoj osobi, ako nije sudjelovala u počinjenju tog kaznenog djela, pokušavajući spriječiti počinjenje kaznenog djela, pomažući policiji pri uhićenju počinitelja te pružajući pomoć drugoj žrtvi kaznenog djela (čl. 5. st. 2. i 4.). Kada je zbog kaznenog djela nasilja prouzročena smrt neposredne žrtve, pravo na naknadu ima posredna žrtva (čl. 5. st. 5., a u st. 6. i 7. navedene su osobe koje se tretiraju kao posredne žrtve). Da bi žrtva mogla dobiti novčanu naknadu, mora biti državljanin RH ili imati prebivalište u RH ili biti državljanin države članice EU ili imati prebivalište u državi članici EU, s time što kazneno djelo mora biti počinjeno na području RH, na hrvatskom brodu ili u hrvatskom zrakoplovu bez obzira na to gdje se žrtva nalazi u trenutku nastupanja posljedice kaznenog djela (čl. 6. i 7.).

⁷⁰ V. o tome čl. 206.-258.

uzdržavanju djeteta, uvijek u novčanom iznosu, tih bi se pravila trebao držati i državni odvjetnik prilikom nalaganja navedene obveze. Riječ je o imperativnoj odredbi druge grane (građanskog) prava, koju bi zbog opće zakonitosti i načela jedinstva pravnog poretka trebalo poštovati. Ta odredba, na prvi pogled, može stvoriti problem kada je riječ o uzdržavanju djeteta, a ispunjenje obveze zakonskog uzdržavanja moguće je jedino u nenovčanom obliku (prijenos vlasništva na pokretnini ili sl.). Izlaz iz takve situacije, uz poštovanje prije navedenih zahtjeva, jest u tome da se osumnjičeniku ispunjenje zakonskog uzdržavanja zapravo naloži putem obveze iz čl. 522. st. 1. t. 1. ZKP (izvršenje kakve činidbe radi popravljivanja ili naknade štete prouzročene kaznenim djelom) zbog toga što se neplaćanjem uzdržavanja korisniku uzdržavanja čini šteta.

Posebnu pažnju zavrjeđuje obavljanje rada za opće dobro na slobodi. Naime, glede te obveze državni odvjetnik do stupanja na snagu (1.7.2010.) Pravilnika o načinu obavljanja probacijskih poslova nije imao na raspolaganju potrebnu pravnu infrastrukturu. Glede rada za opće dobro na slobodi navedeni je Pravilnik "proširio" polje primjene ZOP budući da se potonji odnosi samo na takav rad koji je zamjena za izrečenu kaznu zatvora (arg. iz čl. 21. st. 1. i dr. ZOP). Takva podzakonska intervencija (iako formalno dvojbeno) poticajno će djelovati na primjenu ove obveze. Relevantne odredbe o njoj (kao i o radu za opće dobro na slobodi kao zamjeni za izrečenu kaznu zatvora) sadržane su u čl. 10.-15. navedenog Pravilnika. Te se odredbe odnose na pozivanje osumnjičenika od strane ureda za probaciju, planiranje i izvršavanje obveze, obavještanje o njezinom izvršavanju ureda za probaciju kao i državnog odvjetnika te na njezin prekid i odgodu. Naročito je važna uloga ureda za probaciju glede planiranja i izvršavanja te obveze. U tom smislu ured za probaciju, nakon zaprimanja odluke državnog odvjetnika i pozivanja osumnjičenika, treba donijeti pojedinačni program postupanja te posebnom odlukom "utvrditi mjesto, početak i trajanje rada za opće dobro." Upravo je potonje najviše nedostajalo (nedostaje) državnom odvjetniku jer je bio prisiljen na improvizaciju glede mjesta gdje će osumnjičenik obavljati takav rad. To za nj više ne bi trebao biti problem, to prije što ured za probaciju sklapa ugovor s ustanovama i drugim pravnim osobama gdje će se takav rad izvršavati (čl. 24. st. 1. ZOP). Ipak treba uputiti ozbiljan prigovor ovlasti ureda za probaciju da određuje i "trajanje" rada za opće dobro na slobodi (čl. 11. st. 3. Pravilnika). Trajanje takvog rada treba isključivo odrediti državni odvjetnik odnosno sud. U protivnom bi ured za probaciju preuzeo i pravosudnu ovlast sankcioniranja, a to je neprihvatljivo. Stoga, trajanje te obveze u rješenju o odgodi kaznenog progona treba odrediti državni odvjetnik.

Materijalnopravno, pri nalaganju te obveze, glede trajanja i roka izvršenja državni odvjetnik ne mora se držati odredbe čl. 54. st. 3. KZ, prema kojoj se rad za opće dobro na slobodi određuje u trajanju od deset do šezdeset radnih dana, s rokom izvršenja od jednog mjeseca do jedne godine. Stoga treba vrijediti pravilo da rad za opće dobro na slobodi, kao obveza iz čl. 522. st. 1. t. 4. ZKP, ne smije trajati dulje od šezdeset radnih dana, ali smije trajati manje od deset radnih dana. (Štoviše, trajanje tog rada može se odrediti i u radnim satima, u obliku izvršenja konkretnog radnog zadatka i sl.). Isto vrijedi i za rok ispunjenja obveze.

Obveza pod t. 5) najčešće se odnosi na podvrgavanje odvikavanju od droge. Budući da u hrvatskom društvu postoji znatan broj ovisnika o alkoholu, takvo podvrgavanje i za njih može biti relativno često. Kada državni odvjetnik naloži podvrga-

vanje odvikavanju od određene ovisnosti, ne bi se smio zadovoljiti time da se smatra da je obveza ispunjena trenutkom takvog podvrgavanja, na što bi upućivao doslovni izričaj te obveze. Trebao bi zahtijevati da osumnjičenik ustraje određeno vrijeme u takvom odvikavanju. Na to bi trebao upozoriti osumnjičenika (i oštećenika) prije donošenja rješenja o odgodi započinjanja kaznenog progona i trajanje odvikavanja naznačiti u rješenju. U protivnom, ako bi državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu po čl. 522. st. 1. ZKP odmah po podvrgavanju odvikavanja, osumnjičenik bi mogao prestati s takvim odvikavanjem, čime bi se izigrala svrha navedene obveze. Nastavno na to, za ispunjenje obveze ne bi trebalo inzistirati na eliminiranju ovisnosti, što je i s medicinskog aspekta u nekoliko mjeseci ili sličnom razdoblju najčešće nemoguće postići, već je dovoljno da se na ozbiljan napor osumnjičenika nadoveže poboljšanje glede ovisnosti. U tom kontekstu čak ni pojedinačni recidivi ne bi trebali kompromitirati pozitivan zaključak. Odvikavanju od droge, osim ovisnika, mogu biti podvrgnuti i povremeni uzimatelji opojne droge.⁷¹ Ovisnici se najčešće odvikavaju u zdravstvenim ustanovama i komunama, dok su za pružanje pomoći povremenim uzimateljima naročito prikladni i centri za socijalnu skrb, vjerske zajednice, udruge te određene pravne i fizičke osobe. Pomoć potonjih može se očitovati u provođenju psihosocijalne rehabilitacije, savjetovanju i sl.⁷²

Obveza pod t. 6) najčešće se provodi u zdravstvenim ustanovama ili kod pravnih ili fizičkih osoba koje mogu pružiti psihosocijalni tretman. Prije svega, ta se obveza nadovezuje na nasilje u obitelji. Prema čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji⁷³ (u daljnjem testu: ZZNO), takvo nasilje može imati tjelesni, psihički, spolni ili ekonomski karakter. Primjenu psihosocijalnog tretmana na počinitelja nasilja u obitelji ZZNO predviđa kao zaštitnu mjeru u prekršajnom postupku (čl. 17.), a taj je tretman pobliže razrađen Pravilnikom o načinu i mjestu provođenja psihosocijalnog tretmana.⁷⁴ Iako se odredbe (ZZNO i) navedenog Pravilnika formalno ne odnose na izvršenje obveze pod t. 6), neke se njegove odredbe analogno mogu primijeniti. Tako se psihosocijalni tretman kod pravne ili fizičke osobe može provoditi individualno ili skupno (čl. 11. st. 1.),⁷⁵ u tretman može uz svoj pristanak biti uključena i žrtva (čl. 13.) i sl.

Vezano uz nasilje u obitelji DORH je 2004. donio Naputak – preporuku o primjeni načela svrhovitosti iz čl. 175. ZKP za kaznena djela nasilja u obitelji. Prema Naputku, zbog takvog se nasilja osumnjičeniku, osim podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji, može naložiti i obveza pod t. 5). Predviđeni su opći i posebni kriteriji za primjenu tih obveza. Za opće kriterije, osim onih koji se tiču uvjeta za primjenu čl.

⁷¹ Ovisnik o opojnim drogama je osoba koja se uporabom opojne droge dovela u stanje ovisnosti, dok je povremeni uzimatelj osoba koja jednokratno, prigodno ili povremeno uzima opojne droge, a kod koje se još nije razvilo stanje ovisnosti. V. čl. 2. st. 1. t. 11. i 12. Zakona o suzbijanju zlorabe opojnih droga, NN RH, br. 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07 i 149/09 i 84/11.

⁷² Takva pomoć može biti pružena i ovisniku. V. čl. 2. st. 1. t. 14. i čl. 31. st. 1. Zakona o suzbijanju zlorabe opojnih droga.

⁷³ NN RH, br. 137/09, 14/10 i 60/10.

⁷⁴ NN RH, br. 29/05 i 78/06. Uz potonje izmjene i dopune sadržani su i Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji koji dodatno pojašnjavaju navedeni Pravilnik.

⁷⁵ Kada se psihosocijalni tretman provodi u zdravstvenim ustanovama, mora se odvijati po pravilima zdravstvene struke. V. čl. 10. st. 1.

522. ZKP, navodi se da oštećenica i osumnjičenik mogu u svako doba odustati od primjene obveze podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji, kao i da državni odvjetnik na osnovi izvješća ustanove – psihoterapeuta odlučuje je li obveza uredno ispunjena. Glede posebnih kriterija traži se da počinitelj nije psihički bolestan, da je nasilje ograničeno na obitelj, da se nasilničko ponašanje ne događa dulje vrijeme, da je počinitelj preuzeo odgovornost za svoje ponašanje, da je motiviran i spreman na suradnju, pažljiva ocjena dosadašnje kaznene i prekršajne evidentiranosti te da počinitelj nije ovisnik o drogi i alkoholu (za obvezu psihosocijalne terapije). Premda izričaj navedene obveze upućuje na to da osumnjičenik mora obligatorno napustiti obiteljsku zajednicu za vrijeme trajanja terapije. Naputak afirmira praksu provođenja te obveze bez osumnjičenikova napuštanja obiteljske zajednice. To je prihvatljivo kada se žrtva i počinitelj uključe u proces psihosocijalne terapije koja bi trebala dovesti do promjena u ponašanju osumnjičenika i funkcioniranju obitelji, pa bi tada često bilo kontraproduktivno odvajati osumnjičenika od obitelji. Pored toga, najbolja kontrola rezultata psihosocijalne terapije koja je u tijeku ostvaruje se uvidom u funkcioniranje kompletne obitelji. Konačno, na opravdanost navedenog stajališta upućuje i jedna “tehnička” okolnost. Naime, ponekad je vrlo teško osigurati mjesto gdje bi za vrijeme provođenja te terapije osumnjičenik živio odvojeno od obiteljske zajednice. Dakle, takvo “djelomično” ispunjenje navedene obveze je prihvatljivo premda se tamo gdje je to moguće, i istovremeno nužno, ne treba ustručavati odvojiti osumnjičenika od obiteljske zajednice. Kada su žrtve obiteljskog nasilja djeca, ističe se potreba paralelizma primjene načela svrhovitosti i poduzimanja mjera obiteljskopravne zaštite po čl. 108. OZ. U takvim slučajevima državni odvjetnik može kaznenu prijavu dostaviti centru za socijalnu skrb koji je dužan poduzeti mjere za zaštitu djeteta. O poduzetom centru za socijalnu skrb dužan je obavijestiti državnog odvjetnika (arg. iz čl. 108. st. 3. OZ). Razlog za takav paralelizam postoji radi sprječavanja eventualnog zlonamjernog postupanja osumnjičenika koji bi samo zbog toga što zna da ga se “promatra” (pri primjeni obveze psihosocijalne terapije) mogao prestati s nasilničkim ponašanjem, a ne zbog stvarne promjene svog ponašanja.

3.3.4. Pravni učinci

ZKP ne govori ništa o pravnim učincima uvjetne odgode kaznenog progona. Stoga se o njima mora ponajprije zaključivati tumačenjem *inter legem*. Kao najvažnije, postavlja se pitanje učinka rješenja o odbačaju kaznene prijave nakon što osumnjičenik ispuni naloženu obvezu (čl. 522. st. 1. ZKP). Danas nije sporno da, za razliku od rješenja o odbačaju kaznene prijave po čl. 206. st. 1. ZKP, navedeno rješenje stječe svojstvo pravomoćnosti.⁷⁶ To znači da se kazneno djelo na koje se odnosi navedeno rješenje smatra presuđenim pa se za to djelo protiv osumnjičenika više ne može poduzeti kazneno progon. Na to upućuju dva osnovna razloga. Prije svega, obveza koju ispuni osumnjičenik, objektivno, predstavlja (meku) sankciju i on je tako doživljava. Nakon te “sankcije” bilo bi nepravično kada bi se protiv njega mogao pro-

⁷⁶ V. npr. Krapac, D., op. cit. u bilješki 21, str. 173-174, i Fišer, Z., op. cit. u bilješki 47.

vesti i kazneni postupak te mu se u njemu izreći još jedna sankcija. Takva mogućnost državnoodvjetničke *absolutio ab instantia* bila bi i neprimjerena državnoj vlasti te bi destimulativno djelovala na primjenu ovog instituta. Pored toga, ovdje je riječ o zaključenom sporazumu (nagodbi) kojeg su se stranke dužne pridržavati. *Pacta sunt servanda*. Iz tog sporazuma nigdje ne proizlazi mogućnost poduzimanja kaznenog progona za isto kazneno djelo.

Slijedom svojstva pravomoćnosti domašaj rješenja o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP treba protegnuti i na prekršajni postupak. Naime, to rješenje, zbog toga što je njime “presuđeno” kazneno djelo, treba izjednačiti s pravomoćnom osuđujućom (kaznenom) presudom koju ima u vidu čl. 10. Prekršajnog zakona,⁷⁷ pa se za (kazneno) djelo glede kojeg je odbačena kaznena prijava, a obuhvaća obilježja prekršaja, više ne može voditi prekršajni postupak. Na tragu tog stajališta jest presuda Prekršajnog suda u Umagu, broj II-G-499/09, od 8. prosinca 2009.⁷⁸ Međutim, u svjetlu odluke Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Maresti protiv Hrvatske*,⁷⁹ pri postojanju potrebnih kriterija iz predmeta *Engel* i identiteta djela, treba vrijediti i obrnuto, tj. da pravomoćna meritorna prekršajna odluka sprječava proceduru uvjetne odgode kaznenog progona. Kada u navedenoj situaciji takva prekršajna odluka predstavlja procesnu zapreku za provođenje kaznenog postupka, to onda vrijedi i za njegov supstitut (uvjetna odgoda kaznenog progona).

Svojstvo pravomoćnosti u nekim slučajevima može ići i na štetu osumnjičenika. To su npr. slučajevi korištenja navedenog rješenja u svrhu dokazivanja “ranije kažnjavanosti” osumnjičenika, dokazivanja isto tako teškog ili težeg kaznenog djela radi prekida zastare po čl. 20. st. 4. KZ i sl. Postavlja se pitanje da li se i za te slučajeve tom rješenju može pridavati svojstvo pravomoćnosti. Fišer⁸⁰ na to pitanje odgovara negativno i zastupa stajalište o ograničenom djelovanju presuđene stvari. Po njemu kazneno djelo za koje je odbačena kaznena prijava nakon ispunjenja obveze od strane osumnjičenika treba smatrati presuđenim za sve one aspekte koji su “*in favorem*

⁷⁷ NN RH, br. 107/07. Navedenim člankom propisano je da se protiv počinitelja prekršaja koji je već u kaznenom postupku pravomoćno proglašen krivim za kazneno djelo koje obuhvaća i obilježja počinjenog prekršaja ne može pokrenuti prekršajni postupak za taj prekršaj, a ako je postupak pokrenut ili je u tijeku, da se ne može nastaviti i dovršiti.

⁷⁸ Prekršajni sud u Umagu presudom je odbio optužbu protiv okrivljenika optuženog za prekršaj iz čl. 75. st. 2. Zakona o morskom ribarstvu. To je učinio nakon što je izvršio uvid u rješenje o odgodi započinjanja kaznenog progona kojim je Općinsko državno odvjetništvo u Bujama naložilo osumnjičeniku da zbog počinjenog kaznenog djela protuzakonitog ribolova iz čl. 259. st. 1. KZ u korist državnog proračuna RH, a radi naknade štete, uplati iznos od 1.750,00 kuna. Prekršajni sud svoju odluku obrazlaže time da je rješenjem o odgodi započinjanja kaznenog progona “odlučeno o navedenom kaznenom djelu.” Dalje ističe da “navedena odluka u smislu odredbe čl. 10. Prekršajnog Zakona čini zapreku i sprječava vođenje postupka i kažnjavanje u prekršajnom postupku.” U ovom slučaju treba uputiti primjedbom Prekršajnom sudu što je “prerano” donio presudu kojom se optužba odbija. Takvu presudu mogao je donijeti jedino na temelju rješenja o odbačaju kaznene prijave po čl. 175. st. 3. ZKP/97 (sada 522. st. 1. ZKP) budući da rješenje o odgodi započinjanja kaznenog progona ne stječe svojstvo pravomoćnosti. Potonjim rješenjem ne rješava se kaznenopravna stvar i nakon njega moguće su razne solucije, i to od pokretanja kaznenog postupka pa sve do odbačaja kaznene prijave po čl. 206. st. 1. ZKP – prije čl. 174. st. 1. ZKP/97. (Inače, osumnjičenik je ispunio naloženu obvezu, pa je u konačnici kaznena prijava i odbačena po čl. 175. st. 3. ZKP/97.)

⁷⁹ Broj presude 55759/07 od 25.6.2009.

⁸⁰ V. Fišer, Z., op. cit. u bilješki 47.

defensionis,” dok se za nepovoljne aspekte za osumnjičenika to kazneno djelo ne može smatrati presuđenim. To stajalište opravdava željom da se ovaj institut opraštanja kaznenog progona učini što privlačnijim i što više proširi u praksi. Fišerovo razmišljanje zaslužuje puni respekt. Osim što bi se dosljedno pridavanje svojstva pravomoćnosti za sve (pa i nepovoljne) aspekte za osumnjičenika protivilo duhu uvjetne odgode kaznenog progona (opraštanje kaznenog progona), otvorilo bi Pandorinu kutiju problema, koje sada sve ne možemo ni sagledati. Ipak, ne bi trebalo unaprijed ni apsolutno zabaciti mogućnost da se kazneno djelo iz rješenja o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP smatra presuđenim i za neke aspekte koji su nepovoljni za osumnjičenika. Pri tome je nuždan velik oprez. Naime, država sebi (iznimno) smije dopustiti nedosljednost nepridavanjem svojstva pravomoćnosti za sve aspekte kada se oni tiču nje same i osumnjičenika. Međutim, problem se javlja kada se ti aspekti neposredno odražavaju na položaj oštećenika koji je sudjelovao u proceduri uvjetne odgode kaznenog progona. Za te (nepovoljne) aspekte kazneno djelo iz rješenja o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP trebalo bi se smatrati presuđenim. Najbolji primjer za to je ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva kod tog instituta, koji oštećenik po čl. 522. st. 3. ZKP može ostvarivati jedino tužbom u parnici. Preciznije rečeno – mogućnost korištenja u parničnom postupku rješenja iz čl. 522. st. 1. ZKP pri rješavanju prethodnog pitanja postojanja kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja (osumnjičenika). Iako iz čl. 12. st. 3. Zakona o parničnom postupku⁸¹ proizlazi da je u tom postupku sud u pogledu postojanja kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja vezan jedino pravomoćnom osuđujućom presudom kaznenog suda, mislim da bi se, slijedom svojstva pravomoćnosti (kreativnim i sustavnim tumačenjem), takva vezanost trebala proširiti i na rješenje o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP, kao dokazu postojanja kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja. Naime, teško bi se moglo prihvatiti da se nakon takvih “utvrđenja” kod tog instituta, s čijom se primjenom suglasio i oštećenik (koji svoj imovinskopravni zahtjev i ne može ostvariti pri njegovoj primjeni), u parničnom postupku kao prethodno pitanje ide ponovo utvrđivati postojanje kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja. Pri tome bi bila moguća situacija da nakon primjene uvjetne odgode kaznenog progona, gdje je “utvrđeno” postojanje kaznenog djela i kaznene odgovornosti, u parničnom postupku to ne bude utvrđeno. Osim što bi to bilo protivno pravnoj sigurnosti, načelu jedinstva pravnog poretka i općoj zakonitosti, bilo bi krajnje destimulativno za širu primjenu tog instituta. Ne treba zaboraviti da se oštećenik mora suglasiti s primjenom tog instituta, pa kada zna da u parničnom postupku može doći do drukčije ocjene o postojanju kaznenog djela i kaznene odgovornosti, dvojbeno je hoće li se suglasiti s njegovom primjenom. Onda je za njega često praktičnije da se provede kazneni postupak u kojem može ostvariti imovinskopravni zahtjev, a ako ga tamo ne bi ostvario, parnični sud bi bio vezan pravomoćnom osuđujućom presudom kaznenog suda.

Na sve to nadovezuje se pitanje pobijanja odluke državnog odvjetnika o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP. Vezano uz to pitanje, Krapac⁸² smatra da se,

⁸¹ NN RH, br. 148/11.

⁸² V. Krapac, D., Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, Zagreb, 2006., str. 308. Očito omaškom Krapac navodi rješenje iz čl. 175. st. 4. ZKP umjesto iz čl. 175. st. 3. ZKP.

primjenom analogije, to rješenje može izmijeniti te poduzeti kazneni progon samo ako postoje uvjeti za obnovu kaznenog postupka iz čl. 404. st. 2. ZKP/97 (uz jednu dopunu – sada čl. 500. st. 2. ZKP).⁸³ Stajalište Krapca dobar je putokaz za rješenje ovog pitanja.

Valja istaknuti da državni odvjetnik ne može korigirati svoju odluku o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP ako bi preocjenjivanjem postojećih ili pridolaskom novih činjenica zaključio da nije riječ o kaznenom djelu koje opravdava primjenu tog instituta. To zbog toga što bi se tome protivila već sama pravomoćnost navedenog rješenja. Uostalom, nesavršenost u postupanju državnog odvjetnika ne može ići na štetu osumnjičenika. Međutim, zbog mogućih zlonamjernih postupanja državnog odvjetnika i drugih procesnih sudionika ne bismo smjeli pristati na neizmjenjivost tog rješenja. To bi bilo nepravično, a djelovalo bi negativno i na percepciju državne vlasti. Upravo svojstvo pravomoćnosti navedenog rješenja nameće potrebu da se mogućnost njegova pobijanja, putem analogije, realizira kroz izvanredni pravni lijek. Doista, kada bi rješenje o odbačaju kaznene prijave po čl. 522. st. 1. ZKP bilo posljedica kaznenog djela zlouporabe službenog položaja državnog odvjetnika (npr. odbacivanja kaznene prijave iako osumnjičenik nije ispunio obvezu i sl.) odnosno počinjene prisile prema njemu, mogao bi se podnijeti zahtjev za obnovu kaznenog postupka po toj osnovi (čl. 500. st. 2. ZKP). Ipak, mislim da izmjenju tog rješenja ne bi trebalo ograničiti samo na slučajeve iz čl. 500. st. 2. ZKP. Naime, mogući su slučajevi da do odbačaja kaznene prijave dođe pri korektnom postupanju državnog odvjetnika odnosno bez počinjene prisile prema njemu, a pri (drugom) zlonamjernom postupanju osumnjičenika, npr. ako osumnjičenik priloži krivotvoreni dokument o ispunjenju obveze i sl. I na takve bi se slučajeve, zbog prije navedenih razloga, trebao također primijeniti institut obnove kaznenog postupka, i po to osnovi iz čl. 500. st. 1. ZKP.⁸⁴

Nameće se i pitanje utjecaja tog instituta na zastaru kaznenog progona. Uz donedavnu šutnju zakonodavca tim se pitanjem nije bavila ni hrvatska teorija. Tek je novi ZDO iz 2009. regulirao ovo pitanje. Tako je u čl. 61. ZDO propisano da za vrijeme u kojem je državni odvjetnik uvjetno odustao od kaznenog progona ne teku rokovi zastare kaznenog progona. Ovdje zakonodavac ima u vidu institut mirovanja zastare iz čl. 20. st. 2. KZ prema kojem zastara kaznenog progona ne teče za vrijeme za koje se prema zakonu kazneni progon ne može poduzeti ili se ne može nastavi-

⁸³ Odredbe o obnovi kaznenog postupka iz ZKP u čl. 497.-508. primjenjuju se od 1.1.2009. (arg. iz čl. 575. ZKP).

⁸⁴ Šmer-Bajt također smatra da se predmetno rješenje može izmijeniti jedino putem obnove postupka. Međutim, pri tome upućuje samo na čl. 500. st. 1. kao osnovu obnove, a zanemaruje st. 2. navedenog članka. V. Šmer-Bajt, B., op. cit. u bilješki 39. Inače, postoji razlika glede spoznajne vrijednosti dokaza na kojima bi se mogao temeljiti zahtjev za obnovu postupka. Za dokazivanje zlonamjernog postupanja državnog odvjetnika potrebna je pravomoćna osuđujuća presuda (ostatak pozitivne dokazne teorije). Jedino ako je državni odvjetnik u međuvremenu umro ili postoje zakonske zapreke za njegov kazneni progon, takva se činjenica može dokazivati i drugim dokazima (arg. iz čl. 500. st. 2. u vezi s čl. 501. st. 2. ZKP). Glede drugih razloga za obnovu postupka ne traži se takva spoznajna vrijednost dokaza, premda bi i u tile najpodesnije pravomoćne osuđujuće presude o počinjenoj prisili prema državnom odvjetniku, počinjenom kaznenom djelu od strane osumnjičenika radi dokazivanja stvarno neispunjene obveze i sl. Međutim, bili bi dovoljni i drugi dokazi prikupljeni izvidima i sl. koji bi sud koji odlučuje o nastavku postupka s visokim stupnjem vjerojatnosti upućivali na postojanje razloga za obnovu postupka.

ti. Iz takvog izričaja čl. 61. ZDO, imajući u vidu da se njegove procesne odredbe nadovezuju na ZKP (prema kojem je “kazneni progon” vremenski proširen – v. *supra*), proizlazi da zastara kaznenog progona miruje ne samo pri primjeni tog instituta nakon započetog kaznenog postupka već i u prethodnom postupku. Naime, odredba navedenog članka ne sadržava ograničenje glede faze postupka. Takvo rješenje valja afirmirati i pozdraviti. Ono ima svoju logiku u tome što nakon donošenja rješenja o odgodi kaznenog progona (u prethodnom postupku) državni odvjetnik ne može (osim iznimno – v. *supra*) nastaviti kazneni progon okrivljenika sve dok ne protekne rok za ispunjenje obveze. Dakle, nastupa situacija koja je u samoj biti mirovanja zastare, tj. da se “prema zakonu kazneni progon ne može nastaviti.” Takvo tumačenje u skladu je i s rješenjem njemačkog prava iz čl. 153.a Zakona o kaznenom procesnom redu. Ova odredba zahtijeva i odgovor na pitanje koje je to zapravo vrijeme “u kojem je državni odvjetnik uvjetno odustao od kaznenog progona.” Pri tome valja imati u vidu da li je do primjene tog instituta došlo u prethodnom postupku ili nakon započetog kaznenog postupka. Ako je do njegove primjene došlo u prethodnom postupku, to vrijeme počinje teći od dana donošenja rješenja o odgodi kaznenog progona budući da od tada osumnjičenik može ispuniti obvezu, a završava protekom roka za ispunjenje obveze budući da nakon toga državni odvjetnik može nastaviti kazneni progon ako obveza ne bude ispunjena. Pri njegovoj primjeni nakon započetog kaznenog postupka to vrijeme počinje teći od trenutka kada je sud donio rješenje o prekidu postupka, a također (zbog istog razloga kao u prethodnom postupku) završava istekom roka za ispunjenje obveze. Takav potonji vremenski period nameće se s obzirom na to da sud u određenom opsegu može kontrolirati izjavu državnog odvjetnika o uvjetnom odustanku od kaznenog progona (v. *supra*), pa tek doneseno rješenje o prekidu postupka onemogućuje njegov nastavak.

4. ODNOS BEZNAČAJNOG DJELA I UVJETNE ODGODE KAZNENOG PROGONA

Beznačajno djelo nije kazneno djelo. Odras je stajališta *de minimis non curat lex*. Iako su njime ostvarena sva obilježja kaznenog djela, beznačajno djelo nije kazneno djelo⁸⁵ zbog očite beznačajnosti koja proizlazi iz načina postupanja počinitelja, njegove krivnje i nastupjele posljedice za zaštićeno dobro i pravni sustav (arg. iz čl. 28. KZ). Budući da se uvjetna odgoda kaznenog progona primjenjuje samo na kaznena djela, isključena je njezina primjena na beznačajno djelo.

Važno je sagledati odnos beznačajnog djela i uvjetne odgode kaznenog progona glede kriterija sankcije kao uvjeta za njihovu primjenu. Bilo bi logično da je taj kriterij kod beznačajnog djela restriktivnije postavljen nego kod uvjetne odgode kaznenog progona (ili jednako postavljen). Međutim, situacija u hrvatskom pravu je obrnuta. Budući da čl. 28. KZ u tom pogledu ne predviđa nikakvo ograničenje, proizlazi da se institut beznačajnog djela formalno može primijeniti na sva, pa i najteža kaznena

⁸⁵ U teoriji postoje prijedori da li ono isključuje protupravnost ili predstavlja razlog isključenja kazne. V. Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007., str. 112-113.

djela, dok uvjetna odgoda kaznenog progona ima uži domašaj, primjenom na kaznena djela za koja je predviđena maksimalna kazna zatvora do pet godina. Tako egzistira nelogična situacija – da se za teža kaznena djela (predviđena kazna zatvora preko pet godina) može izbjeći kazneni postupak bez nalaganja bilo kakve obveze osumnjičeniku, dok se za ta ista (teža) kaznena djela ne može izbjeći kazneni postupak uz nalaganje i ispunjenje obveze.⁸⁶ Dakle, za teža kaznena djela blaži su uvjeti za izbjegavanje kaznenog postupka, umjesto da rastuća težina kaznenih djela traži strože uvjete za njegovo izbjegavanje. Ta nelogičnost nije ispravljena ni u novom KZ⁸⁷ iz 2011. u kojem i dalje ne postoji ograničenje primjene beznačajnog djela po kriteriju sankcije.⁸⁸

Nedavno su se u hrvatskom pravu javile ideje o potpunom ukidanju beznačajnog djela te postizanju njegovih ciljeva (i) putem uvjetne odgode kaznenog progona. Tako se u Nacrtu prijedloga općeg dijela Kaznenog zakona do sankcija (čl. 1.-47.) iz travnja 2009.,⁸⁹ kao alternativa, predvidjelo njegovo brisanje.⁹⁰ To se opravdavalo materijalno-pravnim i procesno-pravnim razlozima. Isticalo se da je teorijski teško opravdati nepostojanje kaznenog djela iako su ostvarena njegova zakonska obilježja, a ne postoji niti jedan razlog isključenja protupravnosti, te da je rastezljivost kriterija za njegovu primjenu dovodila do velike neujednačenosti u primjeni. Također, navodilo se da moderno kazneno pravo pitanje beznačajnog djela rješava isključivo na procesnom planu te da hrvatsko pravo može pitanje takvog djela riješiti i putem drugih instituta kao što su sudska opomena, nagodba između državnog odvjetnika i osumnjičenika po čl. 175. ZKP/97 (čl. 522. ZKP) i dr.

Pri postojećem stanju stvari ideja o ukidanju beznačajnog djela u hrvatskom pravu nije prihvatljiva. Prije svega, ciljevi koji se postižu beznačajnim djelom (rasterećenje pravosuđa, ekonomičnost u postupanju, fokusiranje na teža kaznena djela, smanjenje represije i sl.) ne mogu se, u potrebnom obujmu, nadomjestiti primjenom uvjetne odgode kaznenog progona na ta djela. Naime, s obzirom na “nesklonost” državnog odvjetnika za primjenom uvjetne odgode kaznenog progona, koja mu usporava rad na drugim predmetima, glede najvećeg broja beznačajnih djela on ne bi posezao za tim institutom, već bi podnosio optužbe. To bi za njega bio puno brži i elegantniji način rješavanja predmeta. Na to upućuje i analiza statističkih podataka o frekvenciji tih dvaju instituta u praksi. Tako, prema godišnjim izvješćima DORH za 2007.- 2010.,⁹¹

⁸⁶ Dobar primjer za to je primjena u praksi instituta beznačajnog djela na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 2. KZ, za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od tri do petnaest godina. To je učinjeno npr. presudama Županijskog suda u Puli, br. K-26/07 i K-17/08. Teško se oteti dojmu da primjena ovog instituta i na ta kaznena djela često predstavlja korekciju kaznene politike zakonodavca za to kazneno djelo, koja je objektivno prestoga.

⁸⁷ NN RH, broj 125/11.

⁸⁸ Beznačajno djelo je regulirano čl. 33. navedenog Zakona. U njemu se navodi: “Nema kaznenog djela iako su ostvarena njegova obilježja ako je stupanj počiniteljeve krivnje nizak, djelo nije imalo posljedice ili su posljedice neznatne i ne postoji potreba da počinitelj bude kažnjen.”

⁸⁹ V. RH, Ministarstvo pravosuđa, Radna skupina za izradu Kaznenog zakona, Nacrt prijedloga općeg dijela Kaznenog zakona do sankcija (čl. 1.-47.), Prva verzija, travanj 2009., čl. 28.

⁹⁰ Kao druga varijanta bilo je predviđeno zadržavanje beznačajnog djela, uz njegovo ograničenje na kaznena djela za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti i za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do tri godine.

⁹¹ V. Državno odvjetništvo RH, izvješća o radu državnih odvjetništava za 2007.-2010.

glede odraslih osoba, proizlazi da su u Hrvatskoj zbog beznačajnog djela odbačene ukupno 9.273 kaznene prijave, a primjenom uvjetne odgode kaznenog progona ukupno 933 kaznene prijave.⁹² Omjer je 9,9 : 1 u korist beznačajnog djela. Iz toga je razvidno da bi ukidanje beznačajnog djela, pri postojećem stanju stvari, izazvalo dvije negativne posljedice. Prije svega dovelo bi do nepotrebnog povećanja represije, što bi bilo protivno suvremenim tendencijama u kaznenom pravu, a potom i do opterećenja pravosuđa. Dakle, upravo do onih posljedica koje se primjenom obaju instituta žele izbjeći.

Ukidanje beznačajnog djela u materijalnom pravu i njegovo transponiranje u procesno pravo imalo bi smisla jedino kada bi u potpunosti, uz uvjetnu odgodu kaznenog progona, bili predviđeni takvi selekcijski mehanizmi koji bi državnom odvjetniku za ta djela omogućavali direktan odbačaj kaznene prijave (bez nalaganja obveze osumnjičeniku i sl.) primjenom načela svrhovitosti i sl. Dobar primjer za to je prvotni članak 175. st. 4. ZKP/97. (v. *supra*) te § 153. njemačkog Zakona o kaznenom procesnom redu.⁹³ Nedavno se s tim pitanjem uspješno suočila Slovenija prilikom reforme svog kaznenog zakonodavstva. Naime, 2008. donijela je novi KZik⁹⁴ koji više ne poznaje institut beznačajnog djela (delo majhnega pomena iz čl. 14. Kaznenog zakonika iz 1994.), ali je iste godine noveliran⁹⁵ njihov Zakon o kaznenom postupku koji je predvidio novu osnovu za odbačaj kaznene prijave, a ona se u bitnome referira na bivše beznačajno djelo. Koliko se radilo o usuglašenom djelovanju, najbolje se vidi iz okolnosti što se oba zakonska teksta primjenjuju od istog dana, tj. od 1. studenoga 2008. Sada će prema čl. 161. st 1. Zakona o kaznenom postupku državni tužilac odbaciti kaznenu prijavu (i) ako postoji nerazmjer između malog značenja kaznenog djela i posljedica koje bi mogao prouzročiti kazneni progon. Dane su i okolnosti koje djelu daju kvalifikaciju malog značenja. One u biti odgovaraju onima iz čl. 14. bivšeg Kaznenog zakonika. Traži se da je opasnost neznatna zbog prirode ili težine djela, zbog toga što su štetne posljedice neznatne ili ih nema, zbog drugih okolnosti u kojima je kazneno djelo bilo počinjeno i zbog niskog stupnja počiniteljeve krivnje, ili zbog njegovih osobnih okolnosti. Inače, odbačaj kaznene prijave po ovoj osnovi ne predstavlja modalitet primjene načela svrhovitosti, već se nadovezuje na osnovne razloge

⁹² Po godinama, u korist beznačajnog djela taj broj iznosi: 2007. – 1.513 : 157, 2008. – 2.404 : 234, 2009. – 2.776 : 278, 2010. – 2.580 : 264. Glede mlađih punoljetnika nije dan omjer između beznačajnog djela i uvjetne odgode kaznenog progona budući da u izvješćima o radu državnih odvjetništava za te osobe nisu posebno razlučeni modaliteti načela svrhovitosti po ZKP i ZSM.

⁹³ Prema istom, kada je riječ o prekršaju (*Vergehen*), državno odvjetništvo može, uz suglasnost suda nadležnog za provođenje glavnog postupka, odustati od kaznenog progona ako je krivnja počinitelja mala i ne postoji javni interes za kaznenim progonom. Iznimno, to može učiniti i bez suglasnosti suda ako je riječ o prekršaju koji ni u najmanjoj mogućoj mjeri ne traži veće kažnjavanje i kod kojeg su prouzročene posljedice male (§153. st. 1.). Ako je optužba već podignuta, sud može, u svakoj fazi postupka, uz iste pretpostavke navedene u st. 1., obustaviti postupak, ali se za to traži suglasnost državnog odvjetništva i (uz neke iznimke) okrivljenika (§ 153. st. 2.).

⁹⁴ Kazenski zakonik, Uradni list RS, br. 55/08, 66/08 i 39/09. Njime se u većoj mjeri htjelo osloniti na europske vrijednosti nego na vlastitu prošlost. Proizlazi da se njime htjelo također ukloniti "tragove prijašnjih teorijskih, nerijetko sociološki pa i ideološki obojenih stajališta o kaznenom pravu kao prisilnom sredstvu naddržavne organiziranosti društva." Kao najvažniji primjer takvih tragova isticalo se djelo malog značenja koje se nadovezivalo na prijašnji institut neznatne društvene opasnosti. O tome v. Ambrož, M., Novi slovenski Kazneni zakonik, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, br. 1/08.

⁹⁵ Uradni list RS, br. 68/08.

za njezin odbačaj. Nakon odbačaja kaznene prijave (po toj osnovi) oštećenik može nastupiti kao supsidijarni tužitelj (arg. iz čl. 161. st. 1. u vezi s čl. 60. st. 1. Zakona o kaznenom postupku).

5. ISTRAŽIVANJE PRAKSE

5.1. Ciljevi i metodologija

Istraživanje je obuhvatilo praksu svih općinskih i županijskih državnih odvjetništava u Hrvatskoj te, posebno, praksu Općinskog državnog odvjetništva u Puli glede predmeta protiv odraslih osoba i mlađih punoljetnika (K-DO i KMP-DO predmeti)⁹⁶ u kojima je primijenjen čl. 175. ZKP/97.

Istraživanje prakse za sva državna odvjetništva temeljeno je na godišnjim izvješćima DORH o radu državnih odvjetništava za razdoblje 2003.-2010. Htjela se utvrditi frekvencija i trend primjene čl. 175. ZKP, i to brojem i odnosom odbačaja kaznenih prijava na toj osnovi prema ukupnom broju odbačaja. U obzir je uzeto navedeno razdoblje budući da je 2003. početna godina od koje se isključivo primjenjivala varijanta iz čl. 175. st. 1. ZKP, a posljednje godišnje izvješće DORH izrađeno je za 2010. Pored toga, istraživanjem prakse Općinskog državnog odvjetništva u Puli htjelo se doći do detaljnijih zaključaka. Ono je obuhvatilo postupanje državnih odvjetnika glede kaznenih prijava zaprimljenih u razdoblju 2004.-2008. Za to cjelokupno (petogodišnje) razdoblje analizirani su svi odbačaji kaznenih prijava po čl. 175. ZKP.⁹⁷ Njihovom analizom htjelo se, prije svega, utvrditi na koja se kaznena djela primjenjivao navedeni članak, koje su se obveze nalagale te način njihova ispunjenja. Nadalje, za trogodišnje razdoblje, glede kaznenih prijava zaprimljenih 2006.-2008., htjelo se utvrditi broj neuspjelih uvjetnih odgoda kaznenog progona (uskрата pristanka osumnjičenika, uskrата suglasnosti oštećenika te neispunjenje obveze). Stoga su, da bi se došlo do navedenih relevantnih zaključaka, pregledani svi spisi u kojima je primijenjen čl. 175. ZKP. Podaci dobiveni istraživanjem prakse Općinskog državnog odvjetništva u Puli dosta su relevantni budući da je riječ o najvećem državnom odvjetništvu na području nadležnosti ŽDO Pula te državnom odvjetništvu za mladež, nadležnom za postupanje prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima kao i protiv odraslih osoba koje su počinile kazneno djelo na štetu djece ili maloljetnika iz čl. 117. ZSM/97 (sada čl. 113. ZSM). Rezultati istraživanja prakse navedenog državnog odvjetništva odnose se na stanje na dan 30. studenoga 2010.

⁹⁶ K-DO predmeti odnose se na odrasle počinitelje kaznenih djela, dok se KMP-DO predmeti odnose na mlađe punoljetne počinitelje kaznenih djela te na odrasle osobe kao počinitelje kaznenih djela iz čl. 117. ZSM/97 (sada čl. 113. ZSM) na štetu djece ili maloljetnika.

⁹⁷ Iz usmenog priopćenja državnih odvjetnika i sudaca proizlazi da od 2002. do završetka istraživanja na Općinskom sudu u Puli nije zabilježen niti jedan slučaj primjene ovog instituta po čl. 291. st. 3. ZKP.

5.2. Praksa državnih odvjetništava u Hrvatskoj

U tablici 3 prikazana je frekvencija odbačaja kaznenih prijava za odrasle osobe po čl. 174. i 175. ZKP.

Tablica 3.

Godina	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Ukupno 2003.-2010.
Kaznene prijave u radu	57.507	53.381	53.922	55.764	51.224	49.390	51.577	52.872	425.637
Odbačene kaznene prijave	15.407 26,8%	14.238 26,7%	13.793 25,6%	15.851 28,4%	15.323 29,9%	15.245 30,9%	16.522 32,0%	17.526 33,1%	123.905 29,1%
Od toga po čl. 174. ZKP	15.324 99,5%	14.155 99,4%	13.662 99,1%	15.705 99,1%	15.166 99%	15.011 98,5%	16.244 98,3%	17.262 98,5%	122.529 98,9%
Od toga po čl. 175. ZKP	83 0,5%	83 0,6 %	131 0,9%	146 0,9%	157 1%	234 1,5%	278 1,7%	264 1,5%	1.376 1,1%

U osmogodišnjem razdoblju niska je frekvencija odbačaja kaznenih prijava po čl. 175. ZKP. Udio odbačaja na toj osnovi iznosi svega 1,1%. Ipak, glede odbačaja na toj osnovi uočljiv je trend laganog rasta, i to u apsolutnom i relativnom smislu. Tako su 2003. odbačene 83 kaznene prijave ili 0,5% svih odbačaja, a 2009. je odbačeno 278 kaznenih prijava ili 1,7% svih odbačaja.⁹⁸ (Podaci za 2010. u tom pogledu ništa ne mijenjaju budući da je apsolutni i relativni broj odbačaja sličan onome iz prethodne godine.) Takvom trendu zasigurno su pridonijela stalna inzistiranja DORH za što češćom primjenom čl. 175. ZKP. Prema projekciji DORH, nakon što zaživi probacijski sustav u Hrvatskoj, udio odbačaja na toj osnovi trebao bi se povećati na 5%.⁹⁹ Tu brojku dosad su dosegla svega dva državna odvjetništva, i to 2008. područje ŽDO Čakovec, gdje se od 145 odbačenih kaznenih prijava njih 13 (9%) odnosi na čl. 175. ZKP, te 2009. područje ŽDO Vukovar, gdje se od 589 odbačenih kaznenih prijava njih 30 (5,1%) odnosi na navedeni članak. Nisu zabilježeni ekstremni slučajevi, kao u razdoblju 1998.-2002., da područje pojedinog županijskog državnog odvjetništva u cjelokupnom razdoblju ne bi na toj osnovi odbacilo niti jednu kaznenu prijavu. Međutim, bilo je slučajeva da na pojedinim područjima na toj osnovi kaznene prijave nisu odbacivane više godina. U tom smislu odskaču područja ŽDO Šibenik, ŽDO Dubrovnik i ŽDO Zadar. Tako na području ŽDO Šibenik u razdoblju 2003.- 2006. te 2010. nije zabilježen niti jedan takav odbačaj, a isto vrijedi za područja ŽDO Dubrov-

⁹⁸ Iz prije navedenog proizlazi da se ti podaci ne odnose na predmete iz nadležnosti USKOK. Naime, tek u godišnjim izvješćima DORH za 2007.-2010. prikazana je struktura odbačaja kaznenih prijava iz nje-gove nadležnosti. Tako je u 2007. USKOK zaprimio 1.063 kaznene prijave, odbacio ih je 411 – od toga niti jednu po čl. 175. ZKP, u 2008. zaprimio je 1.385 kaznenih prijava, odbacio ih je 606 – od toga niti jednu po čl. 175. ZKP, 2009. zaprimio je 1.262 kaznene prijave, odbacio ih je 664 – od toga niti jednu po čl. 175. ZKP, a 2010. zaprimljeno je 1.209 kaznenih prijava, od čega ih je odbačeno 795.

⁹⁹ Usmeno priopćenje Dragana Novosela na savjetovanju: Novine u kaznenom zakonodavstvu, održanom u Zadru, lipanj 2009.

nik za razdoblje 2003., 2004., 2009. i 2010., kao i ŽDO Zadar za razdoblje 2003.-2005. te 2007. Potonje upućuje na postojanje (problema) lokalne diverzionističke prakse.

U tablici 4 prikazana je frekvencija odbačaja kaznenih prijava za mlađe punoljetnike, i to po čl. 174. ZKP te po načelu svrhovitosti. I u ovom razdoblju DORH u godišnjim izvješćima nije razlučivao modalitete načela svrhovitosti (čl. 175. ZKP i 63.-65. ZSM) po kojima su kaznene prijave odbačene, pa se podaci za tu osnovu daju skupno.

Tablica 4.

Godina	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Ukupno 2003.-2010.
Kaznene prijave u radu	7.226	6.465	5.898	5.547	5.296	4.989	4.745	3.905	44.071
Odbačene kaznene prijave	2.197 30,4%	1.918 29,7%	1.759 29,8%	1.577 28,4%	1.547 29,2%	1.685 33,8%	1.685 35,5%	1.769 45,3%	14.137 32,1%
Od toga po čl. 174. ZKP	696 31,7%	797 41,6%	601 34,2%	633 40,1%	598 38,7%	786 46,6%	823 48,8%	1.001 56,6%	5.935 42%
Od toga po načelu svrhovitosti	1.501 68,3%	1.121 58,4%	1.158 65,8%	944 59,9%	949 61,3%	899 53,4%	862 51,2%	768 43,4%	8.202 58%

I u ovom razdoblju visoka je frekvencija odbačaja kaznenih prijava po načelu svrhovitosti. Na toj osnovi odbačeno ih je 8.202 ili 58% svih odbačaja. To predstavlja određeno relativno povećanje prema razdoblju 1998.- 2002. kada je na istoj osnovi odbačeno 56,6% kaznenih prijava. Takva učestala primjena načela svrhovitosti pokazuje da su državni odvjetnici često procjenjivali da je kod mlađih punoljetnika riječ o tzv. mladenačkom deliktu koji omogućuje primjenu maloljetničkog kaznenog prava. Upravo se potonjem postavljaju češći kriminalnopolitički zahtjevi za nepokretanjem kaznenog postupka. Stoga, s obzirom na rijetku primjenu u praksi čl. 175. ZKP, očito su se kaznene prijave protiv mlađih punoljetnika najčešće odbacivale primjenom čl. 63.-65. ZSM/97 (sada čl. 71.-73. ZSM). To i jest razlog zašto su kaznene prijave protiv mlađih punoljetnika puno rjeđe odbacivane po čl. 174. ZKP nego kod odraslih osoba. Taj omjer u ovom razdoblju iznosi 42% : 98,9%.

Iako se to ne vidi neposredno iz godišnjih izvješća DORH, znatan je broj kaznenih prijava protiv mlađih punoljetnika odbačen primjenom čl. 64. ZSM. Na taj članak, u strukturi odbačaja po načelu svrhovitosti, godišnje otpada otprilike 25% - 35% odbačenih kaznenih prijava.¹⁰⁰ Osnovni razlog zašto je članak 64. ZSM zaživio

¹⁰⁰ To potvrđuju prije izneseni rezultati istraživanja DORH o modalitetima odbačaja kaznenih prijava po načelu svrhovitosti za 2001. V. bilješku 37. Štoviše iz prakse Općinskog državnog odvjetništva u Puli glede kaznenih prijava zaprimljenih u razdoblju 2002.- 2004., proizlazi da se taj postotak odnosi na ukupnu strukturu odbačaja kaznenih prijava (uključujući i čl. 174. ZKP). Od ukupnog broja odbačaja, po čl. 64. ZSM odbačeno je 196 kaznenih prijava ili 29,7% svih odbačaja. U 2002. odbačeno ih je 69 (33,2%), u 2003. odbačene su 62 (25,6%), a u 2004. odbačeno ih je 65 (31,3%). V. Sirotić, V., Primjena načela svrhovitosti iz članka 175. Zakona o kaznenom postupku, HLJKPP, Zagreb, br. 1/06.

u praksi puno bolje od čl. 175. ZKP proizlazi iz okolnosti što je u njegovu primjenu pored državnog odvjetnika za mladež bila uključena neka od osoba izvanpravne struke (socijalni pedagog, psiholog i sl.) zaposlena u državnom odvjetništvu te centar za socijalnu skrb. Ta je osoba, nakon konzultacije s državnim odvjetnikom, obavljala znatan dio posla iz procedure čl. 64. ZSM (kontaktirala osumnjičenika, po potrebi oštećenika i sl.), a putem centra za socijalnu skrb provodilo se i nadziralo izvršenje naložene obveze. (Isto vrijedi i kod postupanja državnog odvjetnika za mladež protiv odraslih osoba kao počinitelja kaznenih djela iz čl. 117. ZSM/97 na štetu djece ili maloljetnika. Takva situacija glede mlađih punoljetnika i odraslih osoba predviđena je i u novom ZSM.) U redovitom kaznenom postupku državni odvjetnik nije imao (nema) takvu logistiku iza sebe. Situacija bi se u tom pogledu trebala poboljšati kada u potpunosti zaživi probacijski sustav. Također, određeni utjecaj na češću primjenu čl. 64. ZSM imale su i okolnosti što se taj članak primjenjivao na širi raspon kaznenih djela (propisana kazna zatvora do pet godina) te što se za njegovu primjenu nije tražila suglasnost oštećenika.

5.3. Praksa Općinskog državnog odvjetništva u Puli

5.3.1. Odbačene kaznene prijave po čl. 175. ZKP

U tablici 5 prikazani su podaci o odbačenim kaznenim prijavama po čl. 175. ZKP zaprimljenim u razdoblju 2004.-2008.

Tablica 5.

	Broj predmeta	Kazneno djelo	Obveza
1.	KMP-DO-158/04	čl. 213. st. 1. i 2. u stj. s čl. 215.a KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
2.	KMP-DO-196/04	čl. 213. st. 2. u stj. s čl. 215.a KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
3.	KMP-DO-196/04	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
4.	KMP-DO-313/04	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
5.	KMP-DO-191/05	čl. 213. st. 1. i 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
6.	KMP-DO-75/06	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
7.	KMP-DO-81/06	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
8.	KMP-DO-111/06	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
9.	KMP-DO-194/06	čl. 215.a KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
10.	KMP-DO-351/06	čl. 213. st. 1. i 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
11.	KMP-DO-75/07	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
12.	KMP-DO-366/07	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
13.	KMP-DO-5/08	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
14.	KMP-DO-88/08	čl. 213. st. 1. i 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji

Nastavak tablice 5.

	Broj predmeta	Kazneno djelo	Obveza
15.	KMP-DO-103/08	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
16.	KMP-DO-103/08	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
17.	KMP-DO-180/08	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
18.	KMP-DO-205/08	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
19.	KMP-DO-260/08	čl. 213. st. 2. KZ	podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
20.	K-DO-205/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 800,00 kn
21.	K-DO-293/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 1.520,00 kn
22.	K-DO-333/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 720,00 kn
23.	K-DO-333/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 720,00 kn
24.	K-DO-342/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 4.320,00 kn
25.	K-DO-489/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 1.600,00 kn
26.	K-DO-567/06	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 1.056,00 kn
27.	K-DO-257/08	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 5.120,00 kn
28.	K-DO-257/08	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 5.120,00 kn
29.	K-DO-321/08	čl. 259. st. 1. KZ	naknada štete prouzročene kaznenim djelom – 1.920,00 kn
30.	K-DO-326/08	čl. 173. st. 1. KZ	podvrgavanje odvikavanju od opojne droge

U navedenom razdoblju po čl. 175. ZKP ukupno je odbačeno 30 kaznenih prijava. Najveći broj, njih 18 (60%), odnosi se na kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ.¹⁰¹ Njih 10 (33,3%) odnosi se na kazneno djelo protuzakonitog ribolova iz čl. 259. st. 1. KZ,¹⁰² a 3 (10%) na kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji iz čl. 215.a KZ.¹⁰³ Konačno, 1 (3,3%) odnosi se

¹⁰¹ Za to kazneno djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine. Čini ga roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetne osobe (st. 1.) odnosno koja zlostavlja dijete ili maloljetnu osobu, prisili je na rad koji ne odgovara njezinoj životnoj dobi ili na pretjerani rad, ili na prosjačenje, ili je iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njezin razvitak ili je općeopasnim radnjama ili na drugi način izloži pogibelji (st. 2.). U predmetima KMP-DO-113/04 KMP-DO-196/04, KMP-DO-35/06, KMP-DO-81/06, KMP-DO-111/06 i KMP-DO-103/08 nalazimo po dva oštećenika, dok u predmetima KMP-DO-158/04 i KMP-DO-180/08 nalazimo po tri oštećenika. Formalno se u njima radi o onoliko kaznenih djela koliko ima oštećenika ali se ovdje te situacije tretiraju kao jedno kazneno djelo. U ostalim predmetima nalazimo po jednog oštećenika.

¹⁰² Za to kazneno djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Čini ga onaj tko lovi ribu ili druge slatkovodne ili morske životinje ili organizme u vrijeme kada je to zabranjeno ili na području u kojem je lov zabranjen, ili tko lovi, posjeduje ili stavlja u promet zaštićene vrste riba ili druge vodene ili morske životinje ili organizme čiji je lov zabranjen ili uništava njihova staništa ili tko lovi bez posebne dozvole određenu ribu ili druge slatkovodne ili morske životinje ili organizme za čiji lov je potrebna takva dozvola ili tko lovi ribe ili druge slatkovodne ili morske životinje ili organizme eksplozivom, električnom strujom, otrovom, sredstvima za omamljivanje ili koja su propisima zabranjena ili tko bez odobrenja nadležnog državnog tijela premješta ribu ili druge slatkovodne ili morske životinje ili organizme iz njihova obitavališta na drugo mjesto.

¹⁰³ Za to kazneno djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Do 1.10.2006., kada je stupila na snagu novela KZ (NN, br. 71/06), za to kazneno djelo bila je propisana kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine. Čini ga član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj.

na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 1. KZ.¹⁰⁴ I ovdje je potvrđena teza o značenju logistike stručnih osoba izvanpravne struke koju ima državni odvjetnik za mladež kod primjene ovog instituta. Svi prijavljeni za kazneno djelo iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ odrasle su osobe. Naime, navedeno kazneno djelo, i kada su ga počinile odrasle osobe, spadalo je u katalog kaznenih djela iz čl. 117. ZSM/97 (sada čl. 113. ZSM) koja su u nadležnosti državnog odvjetnika za mladež. Također i prijavljenik za kazneno djelo iz čl. 215.a KZ (predmet KMP-DO-194/06) odrasla je osoba.¹⁰⁵ Dakle, nisu zabilježeni slučajevi odbačaja kaznene prijave po čl. 175. ZKP protiv mlađih punoljetnika, što pokazuje da je državni odvjetnik za mladež prema njima bio znatno skloniji primjenjivati čl. 64. ZSM, koji zahtijeva manje formalnosti. Ukupno su zabilježene tri vrste obveza, i to podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji (dominirajuća obveza), koja se uvijek nadovezivala na kaznena djela iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ i 215.a KZ, zatim naknada štete, koja se uvijek nadovezivala na kaznena djela iz čl. 259. st. 1. KZ te podvrgavanje odvikavanju od droge, koja se nadovezala na kazneno djelo iz čl. 173. st. 1. KZ. Iz naloženih obveza proizlazi nesklonost državnog odvjetnika da za jedno kazneno djelo odredi više obveza.¹⁰⁶ Vidljiva je logička povezanost obveza i kaznenih djela.

Glede kaznenog djela iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ u svim slučajevima zabilježena je radnja izvršenja u obliku zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe. Takvo je zlostavljanje bilo psihičko (npr. prenošenje negativnih stavova drugog roditelja, korištenje djeteta kao posrednika u dogovoru sa suprugom vezanim za realizaciju kontakata djece s ocem te traženje da djeca posreduju u dogovorima vezanim za alimentaciju – predmet KMP-DO-111/06), fizičko (npr. višekratno čupanje djeteta za kosu, udaranje glavom u zid te udaranje rukama po glavi i tijelu zbog lošeg školskog uspjeha i neizvršavanja naloženih zadaća – predmet KMP-DO-75/06) ili kombinirano (npr. udaranje i šamaranje djeteta po glavi te nakon razvoda braka zabrana djetetu da viđa oca, iako je dijete žudilo za ocem, vrijeđanje djeteta i ostavljanje samog kod kuće usprkos mogućnosti da ga se ostavlja kod oca, što je rezultiralo prijetnjama djeteta da će pobjeći od kuće – predmet KMP-DO-81/06). Grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja i odgoja djeteta ili maloljetne osobe iz čl. 213. st. 1. KZ zabilježeno je u 4 slučaja i proizlazilo je iz uskraćivanja novca za osnovne potrebe djece, koji je trošen na alkohol (predmet KMP-DO-158/04), istjerivanja kćeri u ranim jutarnjim satima iz kuće jer se dan prije nije brinula za mlađeg brata (predmet KMP-DO-191/05), nevođenja računa o tome hrani li se dijete redovito, polazi li nastavu i uči, zbog čega

¹⁰⁴ Za to kazneno djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Čini ga onaj tko neovlašteno posjeduje stvari ili pripravke koji su propisom proglašeni opojnim drogama.

¹⁰⁵ Prilikom odbačaja kaznene prijave taj je predmet omaškom, umjesto u K-DO upisniku, registriran u KMP-DO upisniku. Inače u ovom je predmetu državni odvjetnik pravilno pod procesnu normu podveo materijalni zakon iz vremena počinjenja kaznenog djela, a ne važeći u vrijeme primjene uvjetne odgode kaznenog progona. Naime, ovo kazneno djelo počinjeno je u vrijeme (2004.–2005.) kada je bio propisan maksimum od tri godine zatvora, a primjena ovog instituta započela je 2007. kada je za isto djelo bio propisan maksimum od pet godina zatvora.

¹⁰⁶ Kada je bila riječ o više kaznenih djela, državni odvjetnik je, formalno, u rješenju o odgodi započinjanja kaznenog progona naznačio samo jednu obvezu, i to podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji. Očito je smatrao da i za druga kaznena djela treba primijeniti istu obvezu pa ih nije posebno kumulirao. Naime, jedna tako naznačena obveza u sebi je implicirala druge iste obveze. V. bilješku 53.

dijete u razdoblju od dva mjeseca nije polazilo školu niti učilo te nekontrolirano boravilo izvan kuće (predmet KMP-DO-351/06) te iz nebrige o pravilnoj prehrani, zdravlju, njezi i odgoju djeteta, odavanja prekomjernom konzumiranju alkohola te neredovitog kuhanja (predmet KMP-DO-88/08). Iz čl. 213. st. 2. KZ (osim zlostavljanja) nalazimo samo još jednu radnju izvršenja, i to prisilu na rad koji ne odgovara životnoj dobi djeteta ili maloljetne osobe. Tu radnju izvršenja nalazimo u 2 slučaja (predmeti KMP-DO-191/05 i KMP-DO-88/08). U prvospomenutom predmetu zabilježeno je višemjesečno nametanje obveze djetetu da čuva svog petogodišnjeg brata u jutarnjim i popodnevnim satima za vrijeme odsutnosti majke zbog posla, dok je u potonjem riječ o nametanju obveze malom djetetu da obavlja kućanske poslove neprimjerene njegovoj dobi. Inače, u svim slučajevima se kao počinitelji pojavljuju roditelji (jedan ili oba), s time što su u predmetu KMP-DO-103/08 počinitelji, osim što su roditelji, istovremeno i očuh i maćeha. I ovdje se pokazala uska povezanost kaznenih djela iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ i 215.a KZ. Često se nasilničko ponašanje prema odraslom članu obitelji odvija pred djetetom ili maloljetnom osobom. Takvim postupanjem psihički ih se zlostavlja. Stoga ne čudi što se od 3 slučaja u kojima je zabilježeno kazneno djelo iz čl. 215.a KZ njih 2 odnose na stjecaj s kaznenim djelom iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ. Tako je u predmetu KMP-DO-158/04 zabilježeno da je suprug (otac) u prisustvu djece tukao i zlostavljao svoju suprugu (njihovu majku), a u predmetu KMP-DO-96/04 da je suprug (otac) u prisustvu djece nacionalno vrijeđao i omalovažavao svoju suprugu (njihovu majku) te je optuživao da ima ljubavnika.

Prilikom ocjene nižeg stupnja krivnje i razmjera štetnih posljedica državni odvjetnik najčešće se rukovodio okolnostima što se osumnjičenik već prije podvrgao određenom tretmanu kod centra za socijalnu skrb te naknadnog poboljšanja obiteljske situacije. U svim slučajevima nalazimo "djelomično" ispunjenje obveze podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji budući da ni u jednom slučaju za vrijeme trajanja te terapije osumnjičenik nije napustio obiteljsku zajednicu, a to od njega državni odvjetnik nije ni tražio. Prije je već upozoreno na takvu praksu. U prilog takvoj praksi, uz *supra* istaknuto, govori i obiteljska situacija počinitelja kaznenog djela iz čl. 213. (st. 1. i 2.) KZ. Naime, 8 (od ukupno njih 18) bili su razvedeni (predmeti KMP-DO-191/05, KMP-DO-81/06, KMP-DO-111/06, KMP-DO-351/06, KMP-DO-75/07, KMP-DO-88/08, KMP-DO-180/08 i KMP-DO-205/08). Upravo s tim razvedenim osobama živjela su djeca ili maloljetne osobe. U predmetu KMP-DO-196/04 počinitelji su bili oba bračna druga, a u predmetu KMP-DO-103/08 počinitelji su bili oba izvanbračna druga. Očito je da bi pri dosljednom provođenju ove obveze (uz napuštanje obiteljske zajednice) nastao velik problem glede zbrinjavanja djece. Uz to, kada se već poboljšala obiteljska situacija, vjerojatno bi napuštanje obiteljske zajednice od strane roditelja (počinitelja) na njih negativno emocionalno djelovalo. Stoga takvu praksu valja podržati, pritom ne zanemarujući mogućnost provođenja te obveze uz napuštanje obiteljske zajednice. Glede vremena trajanja psihosocijalne terapije dominira raspon 6 mjeseci – 1 godina, na koji otpada 12 slučajeva. Na raspon do 6 mjeseci otpada ostalih 7 slučajeva. Na ovom mjestu valja primijetiti da glede psihosocijalne terapije državni odvjetnik najčešće u rješenju o odgodi započinjanja kaznenog progona nije navodio vrijeme njezina trajanja. Takvo postupanje ne pridonosi garantivnoj funkciji kaznenog prava jer u biti stvara neizvjesnost. U svakom slučaju treba težiti da obveze (meke sankcije)

budu što određenije, zbog načela zakonitosti. Samo u 6 slučajeva (predmeti KMP-DO-196/04 – prijavljene 2 osobe, KMP-DO-5/08, KMP-DO-88/08 i KMP-DO-103/08 – prijavljene 2 osobe) to je vrijeme bilo određeno u rješenju o odgodi započinjanja kaznenog progona. U ostalim slučajevima, gdje vrijeme trajanja nije bilo određeno, državni odvjetnik je počekaio izvješće nadležnog tijela o provođenju psihosocijalne terapije i kad ga je dobio, odbacio je kaznenu prijavu. (Problem neodređenosti vremena trajanja nakon cjelovitog stupanja na snagu ZKP nije toliko značajan budući da je čl. 522. st. 2. odredio maksimalni rok za ispunjenje svih obveza, i to od godine dana.) Navedeno je da se psihosocijalna terapija ne treba provoditi samo u zdravstvenim ustanovama. Tu je mogućnost iskoristio državni odvjetnik. Osim što je ta terapija u 7 slučajeva provedena u Općoj bolnici Pula, u isto toliko slučajeva provedena je i u raznim savjetovalištim, udrugama i sl.,¹⁰⁷ u tri slučaja provedena je kod privatnih psihijatara odnosno psihologa te je u po jednom slučaju provedena u Centru za socijalnu skrb Labin odnosno zajedno u Centru za socijalnu skrb Poreč i Fondu Zdravi grad Poreč.

Glede kaznenog djela iz čl. 259. st. 1. KZ zabilježene su svega dvije radnje izvršenja. U 8 slučajeva bila je riječ o lovu za vrijeme kada je to zabranjeno, a u 2 slučaja (predmet K-DO-257/06 – prijavljene 2 osobe) o lovu na području u kojem je to zabranjeno. Potonji lov obavljen je na području NP Brijuni kojom prilikom je izlovljeno 12,2 kg razne ribe. U vrijeme kada je to zabranjeno najčešće su (u 6 slučajeva) izlovljavani hlapovi. Radilo se o izlovu malih količina, i to 1 hlapa (0,50 kg), 1 hlapa (1 kg), 2 hlapa (ukupno 0,90 kg – prijavljene 2 osobe), 2 hlapa (ukupno 1,20 kg), 3 hlapa (ukupno 0,95 kg). Pored hlapova u zabranjeno vrijeme zabilježeni su slučajevi izlova 4,5 kg šaraga (predmet K-DO-342/06) te 0,75 kg rakovica i 0,85 kg zubaca (predmet K-DO-567/06).

U tih 10 slučajeva državni odvjetnik odredio je osumnjičenicima visinu naknade štete u rasponu 720,00 - 5.120,00 kn. Oštećenik je uvijek bila Republika Hrvatska. Ta se šteta određivala primjenom Pravilnika o kriterijima za utvrđivanje naknade šteta počinjenih ribama i drugim morskim organizmima.¹⁰⁸ Prilikom obrazlaganja nižeg stupnja krivnje i razmjera štetnih posljedica državni odvjetnik se najčešće rukovodio neosuđivanošću, kajanjem i malom količinom izlovljenih riba odnosno drugih morskih organizama. Državni odvjetnik davao je relativno kratke rokove za ispunjenje obveze. To ne čudi s obzirom na to da nije riječ o velikim iznosima naknade štete. Dominira rok od mjesec dana (predmeti K-DO-567/06, K-DO-489/06, K-DO-205/06, K-DO-321/08). U 2 slučaja (predmeti K-DO-293/06 i K-DO-342/06) zabilježen je rok od 2 mjeseca. U 2 slučaja (predmet K-DO-257/08 – prijavljene 2 osobe) zabilježen je rok od 45 dana. Također u 2 slučaja (predmet K-DO-333/06 – prijavljene 2 osobe) zabilježen je rok od 29 dana.¹⁰⁹ Navedeni dulji rokovi, od 45 dana i 2 mjeseca, očito su posljedica toga što je

¹⁰⁷ Radilo se o Savjetovalištu za djecu, mladež i obitelj Umag, Savjetovalištu za djecu, mladež i obitelj Pazin, Obiteljskom centru Istarske županije, Fondu Zdravi grad Poreč, Udruzi Medea i Caritasu Biskupije Poreč.

¹⁰⁸ NN RH, br. 101/02, 96/05 i 30/07.

¹⁰⁹ Prilikom određivanja roka za ispunjenje obveze državni odvjetnik je navodio točno određeni datum do kojeg osumnjičenik mora ispuniti obvezu. Izračun trajanja roka dan je prema danu donošenja rješenja o odgodi započinjanja kaznenog progona i konačnom datumu za ispunjenje obveze.

bila riječ o višim iznosima naknade štete. Valja istaknuti da je državni odvjetnik tolerirao neznatna prekoračenja roka te je takva ispunjenja smatrao pravovremenima. Naime, u predmetima K-DO-489/06, K-DO-257/08 (glede 1 osumnjičenika) i K-DO-567/06 rokovi su prekoračeni za 1, 2 i 4 dana. Mislim da je, s obzirom na prirodu tog instituta i kratkoću prekoračenja roka, takvo fleksibilno postupanje državnog odvjetnika opravdano. Pogotovo što ne proizlazi zlonamjernost u prekoračenju.

Glede kaznenog djela iz čl. 173. st. 1. KZ bila je riječ o neovlaštenom posjedovanju 11,6 g marihuane, pakirane u dvije PVC vrećice. Niži stupanj krivnje obrazlaže se osumnjičeničkovom neosuđivanošću, kajanjem te malom količinom droge koju je kupio zajedno s prijateljem. Mali razmjeri štetnih posljedica obrazlažu se nepostojanjem formalnog oštećenika te pristankom osumnjičenika na podvrgavanje odvikavanju od droge. To je odvikavanje naloženo i provedeno u Zavodu za javno zdravstvo Istarske županije – Službi za prevenciju ovisnosti u Puli. Državni odvjetnik odredio je da odvikavanje od droge traje tri mjeseca i popratni dopis o tome (uputnicu) dostavio je Službi za prevenciju od ovisnosti. Nakon provedenog odvikavanja Služba ga je obavijestila da im se osumnjičenik javio, nakon čega je dolazio redovito i poštovao dogovore. Također ga je obavijestila da su testovi pokazali da za vrijeme liječenja osumnjičenik nije konzumirao psihoaktivne tvari.

5.3.2. Neuspjele uvjetne odgode kaznenog progona

U tablici 6 prikazani su podaci o neuspjelim uvjetnim odgodama kaznenog progona glede kaznenih prijava zaprimljenih u razdoblju 2006.-2008.

Tablica 6.

Broj predmeta	Kazneno djelo	Nema pristanka osumnjičenika	Nema suglasnosti oštećenika	Neispunjena obveza
KMP-DO-297/06	209. st. 1. i 2. KZ			zakonsko uzdržavanje
KMP-DO-24/07	209. st. 1. i 2. KZ			zakonsko uzdržavanje
KMP-DO-127/07	213. st. 1. i 2. KZ	+		
KMP-DO-295/07	213. st. 1. i 2. KZ	+	+	
KMP-DO-5/08	213. st. 2. KZ			podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji
KMP-DO-265/08	209. st. 1. i 2. KZ	+		
KMP-DO-300/08	213. st. 1. i 2. KZ	+		
K-DO-24/06	215.a KZ	+		
K-DO-34/06	224. st. 1. KZ			naknada štete
K-DO-665/06	224. st. 1. KZ	+		
K-DO-374/07	114. KZ	+		
K-DO-211/08	224. st. 1. KZ			naknada štete
K-DO-488/00	259. st. 1. KZ			naknada štete

Analizom podataka iz tablica 5 i 6 proizlazi da je u navedenom trogodišnjem razdoblju državni odvjetnik u 38 slučajeva primijenio ovaj institut. Od tog broja u 25 (65,8%) slučajeva postupak uvjetne odgode kaznenog progona uspješno je okončan, dok su u 13 (34,2%) slučajeva zabilježeni neuspjesi. Takvim omjerom ne bismo trebali biti nezadovoljni.

Razloge neuspjeha treba ponajprije tražiti u ponašanju osumnjičenika. Naime, u 7 (53,8%) slučajeva osumnjičenik nije dao pristanak, a u 6 (46,2%) nije ispunio obvezu. Inače, u 1 od tih 7 slučajeva istovremeno je i oštećenik uskratio suglasnost. Glede načina uskrate pristanka, u 4 slučaja osumnjičenik je na poziv državnog odvjetnika dao negativnu izjavu, dok se u 3 slučaja nije odazvao pozivu, pa je takvo neodazivanje državni odvjetnik tretirao kao uskratu pristanka. Suprotno tome, iz ponašanja oštećenika može se zaključiti da su oni skloni uvjetnoj odgodi kaznenog progona. Tako od 13 navedenih slučajeva oštećenici su u 11 slučajeva bili suglasni s uvjetnom odgodom kaznenog progona. U 1 slučaju (predmet K-DO-374/07) oštećenik nije ni pozvan u državno odvjetništvo budući da je osumnjičenik prethodno uskratio pristanak, a u 1 slučaju (predmet KMP-DO-295/07) oštećenik je (istovremeno s osumnjičenikom) uskratio suglasnost. Izneseni podaci o ponašanju oštećenika potvrđuju tezu da je njima puno važnije brzo obeštećenje ili ostvarenje nekog drugog interesa nego provođenje kaznenog postupka.

U 6 slučajeva došlo je do neuspjeha zbog neispunjenja obveze. Osim kod predmeta KMP-DO-5/08 (u kojem je naložena obveza psihosocijalne terapije), uvijek je bila riječ o obvezama imovinskog karaktera (zakonsko uzdržavanje i naknada štete), od kojih su obveze zakonskog uzdržavanja (predmeti KMP-DO-297/06 i KMP-DO-24/07) bile naložene u dosta visokom iznosu, tj. od 28.189,00 kn (plaćeno samo 2.900,00 kn) odnosno od 21.000,00 kn. Također i obveza naknade štete (predmet K-DO-34/06), zbog kaznenog djela iz čl. 224. st. 1. KZ, bila je naložena u dosta visokom iznosu, tj. od 19.024,00 kn. Druge obveze naknade štete bile su naložene u puno manjem iznosu.

Vrijedne spoznaje pruža i praćenje tijeka postupka nakon neuspjele uvjetne odgode kaznenog progona. Državni odvjetnik ni u jednom slučaju nije odbacio kaznenu prijavu primjenom čl. 174. ZKP. U svih 13 slučajeva podnio je optužni prijedlog. Do završetka istraživanja (30.11.2010.) doneseno je ukupno 8 pravomoćnih presuda. Od tog broja 5 ih je osuđujućih i 3 odbijajuće. Sve odbijajuće presude donesene su glede kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja iz čl. 209. st. 2. KZ, i to zbog odustanka državnog odvjetnika. Državni odvjetnik je odustao od kaznenog progona na glavnoj raspravi zbog nepostojanja okrivljenikove namjere neplaćanja uzdržavanja. Takvoj odluci najviše je pridonijela činjenica što su okrivljenici, u predmetima KMP-DO-265/08 i KMP-DO-24/07, do tada u cijelosti podmirili neplaćene iznose uzdržavanja i nastavili ih uredno plaćati, a u predmetu KMP-DO-297/06 okrivljenik je djelomično podmirio neplaćeni iznos uzdržavanja. U svim osuđujućim presudama (5) primijenjena je uvjetna osuda, i to: – u predmetu KMP-DO-127/07 izrečena je jedinstvena kazna zatvora od jedne godine i tri mjeseca uz rok provjeravanja od dvije godine, – u predmetu K-DO-24/06 izrečena je kazna zatvora od četiri mjeseca uz rok provjeravanja od dvije godine, – u predmetu K-DO-34/06 izrečena je kazna zatvora od tri mjeseca uz rok provjeravanja od jedne godine, – u predmetu K-DO-665/06 izrečena je kazna

zatvora od tri mjeseca uz rok provjeravanja od jedne godine, te – u predmetu K-DO-211/08 izrečena je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci uz rok provjeravanja od dvije godine. Navedeni podaci o državnoodvjetničkom postupanju nakon neuspjele uvjetne odgode kaznenog progona te vrste sudskih odluka pokazuju da je pri izboru predmeta koji dolaze u obzir za primjenu ovog instituta državni odvjetnik pravilno prosuđivao postojanje osnovane sumnje, nižeg stupnja krivnje i potrebnih razmjera štetnih posljedica.

6. ZAKLJUČAK

Uvjetna odgoda kaznenog progona nov je institut kaznenog procesnog prava koji je odraz konsenzualnosti, načela svrhovitosti i restorativne pravde. Kreiran je kako bi se izbjegavanjem kaznenog postupka (uglavnom za lakša kaznena djela) putem ispunjenja obveza od strane osumnjičenika (okrivljenika) rasteretilo pravosudna tijela i omogućilo im se veće posvećivanje složenijim predmetima, uz istovremeno postizanje zadovoljavajućih kriminalnopolitičkih ciljeva i interesa oštećenika. Potonjima je često puno važnije brzo obeštećenje i slično nego kažnjavanje. Teorijski gledano, tom se institutu može uputiti više prigovora (spajanje funkcija progona i suđenja, tangiranje presumpcije okrivljenikove nedužnosti, mogućnost nejednakog postupanja i sl.), ali danas (imajući u vidu i komparativna rješenja) postoje mnogobrojne kauce kojima se oni mogu znatno relativizirati, počevši od sudske kontrole pa sve do državnoodvjetničke deontologije. Stoga ne čudi što se taj institut sve više primjenjuje. Povećanje njegove primjene očituje se na više načina. Prije svega, nakon Njemačke ovaj je institut prihvaćen i u većem broju drugih država, među koje spada i Hrvatska. Također, to se povećanje ogleda i u širenju (po kriteriju sankcije) raspona kaznenih djela na koja se primjenjuje, naknadnih diverzija te kreiranjem novih obveza za osumnjičenika ili čak otvaranjem njihova kataloga. Kao primjer povećanog značenja tog instituta može poslužiti i odredba čl. 85. ZDO kojom se od državnog odvjetnika traži da u skraćenom postupku najprije razmotri mogućnost izbjegavanja kaznenog postupka primjenom načela svrhovitosti (time i uvjetne odgode kaznenog progona).

U Hrvatskoj se ovaj institut primjenjuje od 1998. Od tada je dva puta noveliran (2002. i 2008.). Sagledavajući čl. 175. ZKP/97, može se zaključiti da je bila riječ o dobro domišljenom propisu. Čl. 522. ZKP, kao sljednik potonjeg članka, donio je kvalitetne novine u vidu proširenja raspona kaznenih djela na koja se primjenjuje (dolaze u obzir i kaznena djela s propisanim maksimumom kazne zatvora do pet godina) te određivanja maksimalnog roka za ispunjenje obveze (godina dana). Međutim, članku 522. ZKP svakako treba uputiti prigovor podnormiranosti te nedovoljne preciznosti izričaja, što se ipak može riješiti kreativnom državnoodvjetničkom praksom. Nadalje, bilo bi bolje da je taj institut, umjesto što je među odredbama skraćenog postupka, sistematiziran među odredbe prethodnog postupka (uz zadržavanje mogućnosti naknadne diverzije). Tamo gdje bi bilo dobro da zakonodavac intervenira jest obveza podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji. Praksa je pokazala da se prilikom nalaganja te obveze ne traži od osumnjičenika da za vrijeme psihosocijalne terapije napusti obiteljsku zajednicu, a to izričito zahtijeva čl. 522. st. 1. t. 6. ZKP (prije čl. 175. st. 1. t.

6. ZKP/97). Za vrijeme trajanja te terapije osumnjičenik ostaje u obiteljskoj zajednici, što ima dosta prednosti. Slijedom toga, kako državni odvjetnici ne bi postupali *praeter legem* (ili čak *contra legem*), bilo bi dobro da se kod ove obveze predvidi i modalitet njezina ispunjenja “bez napuštanja obiteljske zajednice.” Intervencija zakonodavca je potrebna i da bi se uspostavio pravilan odnos između beznačajnog djela i uvjetne odgode kaznenog progona glede mogućnosti njihove primjene po kriteriju sankcije – taj je odnos sada nelogičan. Nelogično je da se po kriteriju sankcije beznačajno djelo primjenjuje na širi raspon kaznenih djela nego uvjetna odgoda kaznenog progona. Tako proizlazi da se za teža kaznena djela (propisana kazna zatvora preko pet godina) zapravo traže blaži uvjeti za izbjegavanje kaznenog postupka, umjesto da oni postaju stroži s rastućom težinom kaznenih djela. Stoga bi se po kriteriju sankcije uvjetna odgoda kaznenog progona trebala primjenjivati na širi raspon kaznenih djela nego beznačajno djelo, ili bi se oba ta instituta mogla primjenjivati na isti raspon kaznenih djela, a nikako nije dobro (što je sada) da se beznačajno djelo u odnosu prema uvjetnoj odgodi kaznenog progona primjenjuje na širi raspon kaznenih djela. Time se bezrazložno pogoduje osumnjičeniku. Analizom odnosa tih instituta proizlazi da bi, pri postojećem stanju stvari, bilo pogrešno ukidanje instituta beznačajnog djela budući da se ciljevi kojima ono služi ne bi u adekvatnoj mjeri mogli postići uvjetnom odgodom kaznenog progona. To najbolje pokazuje omjer odbačaja kaznenih prijava protiv odraslih osoba u razdoblju 2007.-2010. koji iznosi 9,9 : 1 u korist beznačajnog djela. Ako bi se i ostvarila projekcija DORH o 5% odbačenih kaznenih prijava (u strukturi odbačaja protiv odraslih osoba) primjenom uvjetne odgode kaznenog progona, i to nakon stvarne uspostave probacijskog sustava, koja je dosta optimistična, to ne bi bitnije utjecalo na opravdanost prethodne tvrdnje ima li se u vidu da je postotak odbačenih kaznenih prijava (u strukturi odbačaja protiv odraslih osoba) primjenom beznačajnog djela puno veći. U razdoblju 2007.-2010. iznosi 14,5%.¹¹⁰

Vidi se da se uvjetna odgoda kaznenog progona rijetko primjenjuje u praksi. U strukturi odbačaja kaznenih prijava protiv odraslih osoba, u razdoblju 2003.-2010., na nju otpada 1,1%. (Pozitivno je što postoji trend laganog godišnjeg rasta, pa taj broj u 2008. i 2010. iznosi 1,5%, a u 2009. godini 1,7%.) Razlog tome treba ponajprije tražiti u opterećenosti državnih odvjetnika drugim poslovima – njima je puno jednostavnije podnijeti optužbu nego posegnuti za složenom i dugotrajnom procedurom uvjetne odgode kaznenog progona. Svakako treba obratiti pažnju na rješenja iz maloljetničkog prava, koje se često primjenjivalo na mlađe punoljetnike. Glede njih zabilježena je česta primjena načela svrhovitosti iz čl. 63.-65. ZSM. Među tim modalitetima značajno je bio zastupljen čl. 64. ZSM/97 (sada čl. 72. ZSM), koji je bio slično koncipiran kao čl. 175. ZKP/97 (sada čl. 522. ZKP). Takva njegova značajna primjena u praksi u prvom je redu proizlazila iz okolnosti što su u njegovu primjenu bili uključeni stručni suradnik izvanpravne struke zaposlen u državnom odvjetništvu za mladež te centar za socijalnu skrb, koji su za državnog odvjetnika odrađivali zna-

¹¹⁰ U 2007. iznosi 9,9%, u 2008. iznosi 15,8%, u 2009. iznosi 16,8%, a u 2010. iznosi 15,4%. Navedeni podaci ne obuhvaćaju odbačaje iz nadležnosti USKOK. Prema podacima o strukturi odbačaja kaznenih prijava iz nadležnosti USKOK, proizlazi da u razdoblju 2007.-2010. niti jedna kaznena prijava nije odbačena primjenom instituta beznačajnog djela. To proizlazi iz analize godišnjih izvješća DORH 2007.-2010.

tan dio procedure iz tog članka. I državni odvjetnik za mladež imao je (ima) takvu logistiku i pri primjeni čl. 175. ZKP/97 (sada čl. 522 ZKP) na mlade punoljetnike i odrasle osobe – počinitelje kaznenih djela iz čl. 117. ZSM/97 (sada čl. 113. ZSM). Suprotno tome, pri primjeni uvjetne odgode kaznenog progona na ostale odrasle osobe državni odvjetnik nije imao (nema) takvu logistiku. Stoga mu ju je u redovitom postupku potrebno pribaviti. U tom smislu razvoj probacijskog sustava u Hrvatskoj (putem djelovanja ureda za probaciju) sigurno će imati pozitivnog učinka na primjenu uvjetne odgode kaznenog progona. Međutim, mislim da ipak ne bi trebalo pretjerivati s očekivanjima budući da na državnom odvjetniku i dalje ostaje znatan dio posla iz procedure ovog instituta, npr. pribavljanje pristanka osumnjičenika, suglasnosti oštećenika i sl. Konačno, ne bi trebalo zanemariti ni ostale faktore koji mogu povećati njegovu primjenu, npr. naputci i poticaji DORH, zakonski poticaji (čl. 85. ZDO) te promjena stila rada i mentaliteta.

Kada je riječ o mentalitetu, toj metapravnoj kategoriji, uvijek se sjetim profesora Strampellija, kojeg sam imao privilegij osobno poznavati, i njegovih riječi “*coraggio e pazienza.*” Danas, mnogo godina poslije, shvaćam da je zapravo u tim riječima sadržana sva osobna, profesionalna i znanstvena bit.

Summary

CONDITIONAL WAIVING OF THE CRIMINAL PROSECUTION OF ADULT OFFENDERS

The conditional waiving of criminal prosecution is a new institute in criminal procedure law in Croatia, which has been applied for almost fifteen years. Along with a theoretical analysis, this paper elaborates its application in practice. This institute was introduced in Croatian law by the Criminal Procedure Act of 1997, and it has been amended twice since then. The first amendment of this Act took place in 2002 and it was amended for a second time by the Criminal Procedure Act of 2008. In the Criminal Procedure Act of 2008, it is regulated by Article 522. Several remarks are made on this article related to its editing. The paper points out particularly the illogical relationship between a petty crime and the conditional waiving of criminal prosecution, since a petty crime, according to the sanctioning criteria, can be applied to a wider range of criminal offences than the conditional waiving of criminal prosecution, which can be applied to criminal offences punishable by fines or imprisonment for up to five years. An analysis of the application of this institute in practice shows that it is rarely applied. However, it is clear that there is an upward trend in its application. The development of the probation system in Croatia, which is still not fully functioning, should further contribute to its increased application in practice.

